

ELVAN ÇELEBİ'NİN *MENÂKIBU'L-KUDSİYYE* ADLI ESERİNİN İKİNCİ BASKISI MÜNASEBETİYLE

Mertol TULUM*

BİR NİCE SÖZ

Babaîler isyanı konusunda verdiği bilgiler, Moğol istilâsının Anadolu'da meydana getirdiği siyasî, ıktisadî, sosyal karışıklık ve çatışmalarla bunların doğurduğu sonuçlara dair ihtiva ettiği kayıtlar, keramet hikâyeleri şeklinde aktardığı menkabelerle İslâm öncesi çeşitli kaynaklardan gelen inançları, dolayısıyla Türk heterodoks inanç yapısını tanıma ve tahlil hususunda sağladığı imkânlar açısından çok yönlü bir tarih araştırmaları kaynağı olan *Menâkibu'l-Kudsiyye*, 1984 yılında yayımlanmıştı.¹ Varlığı eskiden beri bilinip, başta merhum Fuat Köprülü olmak üzere, bir çok araştırmacı tarafından zikredilen, ancak 1957 yılında ele geçen tek nüshası ile bu tarihten sonra incelenme imkânı bulan bu kıymetli eser, *Garib-nâme* yazarı Aşık Paşa'nın da aralarında bulunduğu, Selçuklular döneminde Anadolu'da meydana gelen siyasî ve dinî buhranlarda yönlendirici ve belirleyici roller üstlenmiş bir şeyh ailesinin biyografisi mahiyetine sahip olması yanında, XIV. yüz yılda (760/1358-59) yazılmış bir eser olmakla, dil ve edebiyat tarihi araştırmaları yönünden de büyük bir önem taşımakta idi.

Biz kendi çalışma alanımız itibariyle esere sözünü ettiğimiz bu son önemli yönü bakımından ilgi duymuş, ihtiva ettiği dil malzemesini değerlendirmek üzere ilkin eserin metnini dikkatle incelemiştik. İlk tespitimiz, metinde bir çok okuma yanlışının bulunduğu idi. Hazırlayanlar emin olmadıkları okuyuşları belli etmek üzere bir kaç mısra sonuna soru işareti koymuşlardı, ancak, tereddütlü de olsa, teklif ettikleri okuyuşa göre o mısra veya beyitleri nasıl anladıklarını açıklamamışlardı. Sonunda soru işareti bulunmayan mısraları/beyitleri kesin olarak doğru okunmuş ve anlaşılmiş saymamız gerekiyordu, ama metnin sözlüğü verilmediğın-

* Prof. Dr. İ U Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

¹ Elvan Çelebi, *Menâkibu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbu'l-Unsiyye* (Hazırlayanlar İsmail E Erunsal, A Yaşar Ocak), İstanbul, İ U Edebiyat Fakültesi Yayınları No 3223, 1984, XC+188 s

den bu kez de kendilerince doğru sayılan bu okuma ve anlamının ne ölçüde haklı ve yerinde olduğunu değerlendirmek mümkün değildi.

Tarihî metin neşri, Metin bilimi (Filoloji) alanına dahil bir çalışmadır. Çok geniş sınırlara sahip böyle bir alan içindeki bu çalışma, en dar anlamıyla, bir metnin dilini anlama ve açıklama çabası, geniş anlamda da, başta dil bilgisi (gramer), anlam bilimi (semantic), söz sanatları bilimi (rhetorique) ile tarih, din, mitoloji vb. olmak üzere bir çok alan bilgisinden yararlanarak metni bütün yönleriyle aydınlığa kavuşturmaktır. Bu yüzden, özellikle *Menâkıbu'l-Kudsiyye* gibi çok yönlü kaynak değeri taşıyan eserler üzerindeki çalışmalarda, metnin bütün malzemesinin işlenerek değerlendirilmesi, güç anlaşılır yerlerin nasıl anlaşıldığını veya anlaşılması gerektiğini açıklayıcı notlar, çeşitli unsurlarla ilgili açıklamalar yazılması, dizinler ve en önemlisi de sözlük konulması şarttır. Tarihî bir metin ancak bu suretle araştırmacılar tarafından kolaylıkla kullanılabilir bir nitelik kazanabilir.

Bu neşirde bunlardan bir çoğu yapılmamış, dolayısı ile metnin bir çok yeri anlaşılmaz durumda bırakılmıştı. Bu durum, her şeyden önce metnin hazırlayanlar tarafından emek verilerek incelenmediği, bir başka deyişle, anlama gayreti gösterilmeksizin okunduğu intibamı uyandırmakta idi.

Bu tespitte haklı olup olmadığımızı sınamak üzere kitabın *İnceleme* (s.XIX-XC) kısmını ele almış, burada metinden kısmen - çünkü bir çok önemli nokta anlaşılammaktan ötürü atlanmıştır- çıkarılarak özetlenip yorumlanan bilgileri gözden geçirmiştik.

Ne yazık ki, bu bölümde de, Elvan Çelebi'nin olaylar ve şahıslara dair verdiği, başka kaynaklarla mukayese edilerek yerindeliği, doğruluğu, farkları, kısacası kaynak değeri tartışılan bilgiler büyük ölçüde yanlış değerlendirilmişti, dolayısıyla yapılan tahlil ve yorumlar da büyük ölçüde yanlıştı. Böylece, metindeki okuma yanlışlarına dayanarak vardığımız sonuç, yani metnin anlaşılmadan okunduğu yolundaki kanaatimiz doğrulanmış oluyordu: Uzunca bir süre çalışarak incelediğimiz bu kitap, sadece ihtiva ettiği yazı çevirimli (transkripsiyonlu) *Metin* bakımından değil, *İnceleme* kısmı ile de, çeşitli alanlarda çalışan araştırmacılar için tek kelimeyle "güvenle kullanılabilir" degerdê değildi.

Kitabı kaynak olarak kullanabilecek olanları uyarmak maksadı ile, bu durumu o tarihlerde, hazırlayanların da içinde bulunduğunu sandığımız çevrelere sözlü olarak duyurmağa çalıştık, bu arada çeşitli ilmi sohbet ve toplantılarda eserin önemini vurgulayarak, yeni bir neşrinin yapılmasının kaçınılmaz olduğunu dile getirdik.

Geçen zaman içinde, başta tenkitli metin neşrinin en mühim meselelerinden biri olan metin onarımı (emendation) konusu olmak üzere, çeşitli çalışmalarımız sırasında, *Menâkıbu'l-Kudsiyye* sürekli ilgi duyduğumuz ve kullandığımız bir kaynak oldu. Bu arada, Sayın Erünsal ve Ocak'ın, tükenen kitabın ikinci baskısını düşünmeleri halinde, yapageldiğimiz genel anlamdaki sözlü tenkit ve uyarıla-

rın dayanaklarını sormak, eğer gerçekten varsa, yanlışların neler olduğunu merak ederek haklılığını tartışmak isteyeceklerini umduk ve temasa geçmelerini beledik. Ne yazık ki bu gerçekleşmedi. Bu arada değerli araştırmacılar, tenkitlerimizi yazılı olarak yapmamızı belediklerini duyurmuşlardı. Ama bir tenkit yazısı yazmayı iki bakımdan düşünmemiştik. Birincisi, bayağı bir tenkit yazısı çerçevesinde göze ilişiveren bir kaç yanlışla temas ederek yetinmek, bu çok önemli eser için söz konusu olamazdı, yazılması gerekenler bu tür bir tenkit yazısının sınırlarını çok aşyordu. İkincisi, samimiyetle belirtiyoruz ki, değerli meslektaşlarımızın zor durumda kalabileceklerini düşünmüştük.

Özellikle tamamen iyi niyetimizden kaynaklanan bu son hususun da dikkate alınmadığını kitabın ikinci baskısı² yapılıncaya gördük. Böylece Sayın Erünsal ve Ocak bizim seçtiğimiz yola gelmeyerek kendi seçtikleri yola çıkmamızda direnmiş, yani bızı yazılı tenkit yapmaya mecbur bırakmış oluyordular.³

Bunu geç de olsa memnuniyetle kabul ediyoruz ve eskilerin “Eser veren hedef olur.” sozu uyarınca, kendilerini gerçekten buna hazırlamış bulduklarını umarak, bu ilk yazımızla ilk tenkit oklarını kendilerine yoneltiyoruz.

Giriş mahiyetindeki sözlerimize son vermeden önce, bir hususu daha belirtmekte yarar var. O da şudur:

Özellikle son on yıl içinde çoğu tarih ve edebiyatla ilgili olmak üzere pek çok eski meşin yayımlandı. Bunların büyük bir kısmı bağışlanamaz ölçüde yanlışlarla dolu olduğu gibi filolojik bir çalışmanın gerektirdiği bütünlük ve olgunluktan da yoksundu. Bu durumun uyandırdığı ciddi rahatsızlığın bir takım ilim adamlarını önleyici yollar aramaya sevk ettiği, bu yüzden bir takım teşebbüslerde bulunulduğu, konuyla ilgili çevrelerin malûmudur. Bu münasebetle yapılan çeşitli toplantılarda, Türk ilim hayatı bakımından bu üzüntü verici olumsuz gelişmenin nasıl durdurulabileceği tartışılmış, çareler düşünülmüş, bir takım ön çalışmalar başlatılmıştır. Bunlar arasında en önemlisi olarak, bizim de içinde bulunduğumuz bir komisyonun Türk Dil Kurumu adına tarihî metin neşriyle ilgili bir kılavuz hazırlamakta olduğunu duyurabilirim. Böyle bir kılavuza, kabul görüp herkesçe benimsenmesi halinde, Atatürk Yüksek Kurumu ve bağlı kuruluşları ile Kültür Bakanlığı gibi bu tür eserleri yayımlayan öteki devlet kuruluşları yanında, bilhassa üniversitelerimizin itibar göstereceklerini umuyoruz. Ancak bunun yanı sıra bir de, Batı ülkelerinde olduğu gibi, gerçekten yetkili ve güvenilir kişilerden oluşan, sorumlu jüri ve hakem kurullarının teşkil edilmesine ihtiyaç bulunduğunu sanıyoruz;

² Elvan Çelebi, *Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbtı'l-Unsiyye* (Hazırlayanlar İsmail E Erünsal-Ahmet Yaşar Ocak), Türk Tarih Kurumu Yayınları, xviii Dizi-Sa 12, Ankara, 1995, Lxxviii+179 s + Tıpkıbasım Metin

³ Kitabın ikinci baskısının Türk Tarih Kurumu tarafından yapılacağını, bu kurumun başkanından duyup öğrendiğimizde kendisine yaptığımız uyarıya aldığımız karşılık, sozlu uyarıların gerçekten kimses için bağlayıcı olmadığını bir kez daha gösterdi. Bu yazıların kaleme alınmasında bu tutumun da bir ölçüde rolü olduğunu belirtmeliyiz

çünkü bu güne kadar basılan eserler için verilmiş olan raporların bir kısmının ciddiyet, yeterlik ve tarafsızlığı ne yazık ki tartışılabilir niteliktedir.

Bu girişten sonra, aşağıda yapacağımız tenkitlerin konusu, esas bakımından, *Menâkıbu'l-Kudsiyye* 'nin on yıl aradan sonra yapılan ikinci baskısının birinci baskıya göre farklılığı; başta şekilce kusurlar olmak üzere, ilk baskıdaki kusur ve eksiklerin, sayın hazırlayanların geçen sürede kitap üzerinde yapmış oldukları çalışma, bu arada edinmiş oldukları yeni tecrübe ve ilmî kazanımlarla ne ölçüde giderildiğidir. Bu münasebetle, yeri geldikçe bir kısım yanlışlara da dokunulacak, bu yanlışların ne gibi yetersizliklere dayandığı belirtilmeğe çalışılacak, bu arada tarihî bir metni anlayarak okumanın nasıl bir donanım gerektirdiği, bu tür bir çalışmanın yolu yordamının ne olduğu konusunda fikir vermek amacıyla gerekli açıklamalar yapılacak, tahlil örnekleri verilecektir. *Metin ve İnceleme* kısımlarıyla ilgili esaslı tenkitlerimiz ise, bundan sonraki yazıların konusunu teşkil edecektir.

İLK BASKIDAN İKİNCİ BASKIYA TOPLU BİR DEĞERLENDİRME

Aşağıda yazılanlar okunduğunda görülecektir ki, ikinci baskının birinciden başlıca ve en önemli farkı, *İnceleme* kısmına doğrudan eserin metniyle ilgili bulunmayan bir kaç sayfalık bir ilâvenin yapılmış olmasından ibarettir. Bunun dışında, bilhassa ilk baskının eksik ve yanlışları göz önünde bulundurulduğunda, iki baskı arasında esas itibarıyla dikkate alınabilecek bir fark bulunmamaktadır.

Sayın hazırlayanlar yeni *Önsöz*'de: "Bu yeni baskıda... asıl metinde ve farsça başlıklarda gözden kaçan yahut basım sırasında ortaya çıkan yanlışlıklar, görülebildiği ölçüde düzeltilmeye gayret edilmiştir." dedikten sonra, kendilerinin bu konuda dikkatlerini çeken çok değerli meslektaşlarına yakın ilgileri ve uyarıları için teşekkürlerini sunmakta, ardından bu baskıda kitaba orijinal metnin tıpkı basımının ilâve edildiğini kaydetmektedirler.⁴

Gözden kaçan bu eksik ve yanlışların ne ölçüde görülebildiği ve düzeltilmesi yolunda ne derece gayret gösterildiği biraz sonra anlaşılacaktır.

Meslektaşların bu arada *Önsöz*'ün yukarıya kaydedilen satırdan sonraki satırında, tıpkı basımın bu baskıya konmasıyla araştırmacıya metin okuma konusunda "*maharetini kontrol*" imkânı sağlanmış olduğunu belirtmişlerdir. Bunu oldukça garip bulduğumu ifade etmek istiyorum; çünkü bu, aynı zamanda başkalarına kendilerinin, ayrıca ilk baskının *Önsöz*'ünde adları verilerek metnin okunmasında 'yardımda bulunanlar', bu baskının *Önsöz*'ünde ise, adları anılmaksızın

⁴ Kendilerine ve Tarih Kurumu'nun sayın görevlilerine bız de gerçekten teşekkür ediyoruz. çünkü bızım için olduğu kadar, bu yazı ile sonraki yazılarda ortaya konacak tenkitleri değerlendirmek isteyecek olan başkaları bakımından da bu tıpkı basım çok gerekli idi

'uyarıda bulunanlar' diye teşekkürler sunulan kimselerin de maharetlerini kontrol imkânı vermek demektir. Bu kelimeyi bir 'taş atma' niyeti ile seçip kullanmışlarsa, bunun geri dönerek kendileri gibi sözü edilen ve kastedilenlerin de başına degebi- leceğini düşünmemişler demektir. Ancak, niyet ne olursa olsun, gerçek şu ki, bu kelime iyi seçilmemiş ve yerinde kullanılmamıştır.

Yeni *Önsöz*'de son olarak "Bütün dikkatlerimize rağmen şüphesiz ki gerek esere dair bizim anlayış ve yorumlarımızdan, gerekse metni okuyuşumuzdan kaynaklanan veya dizgiden ileri gelen bir takım hatâlar hâlâ bulunabilir. Belki bazı konular yine yeterince aydınlanmamış, vuzûha kavuşturulamamış, yahut tarafımızdan iyi anlaşılammış olabilir. Bu takdirde, konuyla ilgili meslektaşlarımızın yapıcı eleştirileri ileriki baskılarda bizim için değerli bir kazanç olacaktır." sözlerine yer veren değerli hazırlayanlar, ayrıca *bütün dikkatlerimize rağmen* bağıyla, ilk baskıda bulunan okuma, anlayış ve yorum yanlışlarının ortadan kaldırılmasına *büyük bir dikkatle çalıştıkları* intibamı doğurmak istemişler; *hâlâ, yine* gibi anlam vurgusu taşıyan kelimeler kullanmak suretiyle, *yeterince çaba harcandığı halde* bunun başarılammış olduğunu vurgulamayı amaçlamışlar; *belki, olabilir* gibi, sözü kılınışça ihtimal yönüne kaydıran kelimelerle ihtiyat kapısını açık bırakmağa çalışmışlar, bu arada *basım sırasında ortaya çıkan yanlışlıklar*, veya *dizgiden ileri gelen hatâlar* ifadeleriyle, her önsözde görülegelen mazeretlere sığınmayı da ihmal etmemişlerdir.

Üzülerek belirtelim, bunların hiç biri geçerli sayılamaz; çünkü aşağıda maddeler halinde ele alındığında görülecektir ki, ikinci baskıda hem *Metin*, hem *İnceleme* kısımlarında ilk baskının dizgi yanlışları ile, -nsaflıca bir yaklaşımla- gerçekten dikkatsizlik eseri gözden kaçmış sayılabilecek bir takım yanlışlar dahi düzeltilmemiş, yanı bu ikinci baskı için *İnceleme* kısmına yapılmış ilâveler bir yana, *Metin* kısmında başkalarının uyarıları ile doğru sanılarak değiştirilmiş uç dört mısra için harcanmış emek (!) dışında hiç bir emek sarf edilmemiştir. Başka bir deyişle, kitap hazırlayanlar tarafından ikinci baskıdan önce baştan sona asgarî bir dikkatle dahi okunmamıştır.

Aşağıda bunlar maddeler halinde bir bir gösterilecektir.

I

Metin kısmı

Birinci tablo

Dizgi ve düzeltme yanlışları

Kitabın ilk baskısında düzeltme sırasında gözden kaçmış kimi eksikler ve dizgi yanlışları vardı:

1. Kimi yaprak numaraları atlanmış, konulmamıştı :

2b, 3b, 6a, 7a, 7b, 9a, 14b, 22a, 26b, 31a, 44a, 56a, 77b, 117a.

2. Bazı yaprakların numaraları yanlış yerlere konmuştu : 18b, 40a.

3. Ayrıca, her kıtapta bulunabilecek turden bazı dızgı yanlışları bulunuyordu:

Beyit	Yanlış	Doğru
47a	dāna	dānā
271b	idinüb	idinüp
1136a	eyleñ	eylen
1168a	Eytdilar	Eytdiler
1316b	üstüne	üstüne
1499b	ta	tā
1564a	oluben	oluban
1671b	şerh	şeyh
1699b	Hākım-i	Hakīm-ı
1752b	gümā	gumān
1914b	Gösterürü	Gösterür
2041b	üñi	üni

İkinci baskı sırasında bu yanlışlar *yine* gözden kaçmış, bulunabilecek eksik ve yanlışlar arasında yerlerini *yine* korumuşlardır.

Bu yetmezmiş gibi, ikinci baskıda yeni düzeltme yanlışları zuhur etmiştir. Sayın Erünsal ve Ocak, meslektaş uyarıları üzerine ikinci kez onarmaya kalkıştıkları mısralar⁵ için ilk baskıda sayfa altlarına koydukları notları değiştirmediklerinden, bu notlardaki ilk başarısız okuma denemeleri olduğu gibi kalmış, yeni okuma denemeleri ile bunlar arasında ortaya çıkan tutarsızlık yüzünden eski doğrular yanlış durumuna düşmüşlerdir. (bk. s. 4, 46, 59)

Bu tablo için soylenebilecek şey, makalenin girişinde verdiğimiz hukmun tekrarından ibarettir ki şudur : Sayın Erünsal ve Ocak, ikinci baskı için kitaplarını baştan sona okuyup gözden geçirmek ihtiyacını dahi duymamışlardır. Ayrıca bu tablonun, yaptığına aşırı güven duymanın, eksiksiz ve yanlışsız iş yaptığına kendini inandırmış olmanın kaygan zeminindeki sürçmeleri aksettiren bir tablo olduğunu da söyleyebiliriz.

İkinci tablo

Yazı çevirimi (transkripsiyon) uygulaması

Sayın Erünsal ve Ocak, ilk baskıda, metnin fonolojik değerlendirilmesi bir yana, uyguladıkları yazı çevirimi sistemi hakkında bile bir açıklama yapmamışlardı. Ancak, bir ölçüde harf çevirimi (transliterasyon) ile bağdaştırılmış, özellikle

⁵ Bunlar aşağıda *Sekizinci tablo*'da ele alınacaktır

alıntı kelimeler açısından, daha çok Arap alfabesinin işaretlerini, bir az da yazılış özelliklerini aktaran karışık bir sistem kullandıkları anlaşılıyordu. Ne var ki yaygın olarak kullanılagelen bu sistemin metne uygulanmasında büyük eksiklik ve yanlışlıklar, hattâ anlaşılmazlıklar bulunmaktaydı.

1. Alıntı kelimelerde, vezin gereği kısa okunan uzun unlu açık hecelerin pek çoğunda, yazıda belirtilmiş olan ünlü uzunluğu gösterilmemişti :

105b	ārzū	(Dōstlar <i>arzu</i> kılsun ol sıfatı)
134a	dīvār	(Ata binmez dede <i>divāra</i> binür)
144a	Şibli	(Her hālife çu <i>Şibli</i> vü <i>Zü</i> 'n-nün)
199b	şalā	(Bu kişi ked ura <i>sala</i> hāka)
243a	takvī	(Tā'at u zühd ü <i>takvi</i> vü ta'lim)
264b	dunyā	(Kalmañuz <i>dünyede</i> bu muşkil-ile)
316b	Bākī	(<i>Bāki</i> rahmet Hakuñ–durur varı)
317a	maḥlūk	(<i>Maḥlukuñ</i> rāzıkı vü hāllākı)
349b	sīnī	(Tolu aş altı kāse <i>sını</i> bile)
350a	emīr-āḥūr	(<i>Emirāḥūr</i> oñine arpa saman)
400a	ādem	(At <i>adam</i> öldure yara <i>dīvār</i>)
410b	ḥālī	(<i>Hāli</i> olmaz bu dünyeden nā-ehl)
434b	bārī	(Didiler bu revā degul <i>bari</i>)
481a	müftī	(Ekseri <i>müfti</i> vü müderrisler)
527a	ḥalife	(<i>Halife</i> bunlaruñ elinde ola)
1182a	bārī	(<i>Barı</i> her tāyife ki dünyāda var)
1329b	bārī	(<i>Bari</i> ol biñden añla bır ikı sır)
1612a	şalā	(<i>Salalu</i> uludan kalan altmış)
1744b	sāz	(Ol <i>saza</i> sāz vırdı 'akl u revān)

2. Vezne göre uzun okunan durumlarda da açık hecelerde ünlü uzunluğu kimi zaman gösterilmemişti :

1094a	tūfān	(Reng-i <i>tufan</i> -ı bād u gerd u gubār)
1252a	kafā	(Kor oñumde benüm bır ulu <i>kafa</i>)
1608a	būte	(Imtīhān <i>butasında</i> sızı Hak)
1803a	ma'nī	(Kuds <i>ma'nı</i> -yıla vü sūret-ile)

3. Uzun tek hece değerinde okunan uzun unlu kapalı hecelerde yer yer işaret kullanılmamıştı

2052	nışān	(İy <i>nışansuzlara</i> nişan Mevlā İy <i>nışansuz nişan nişan</i> Mevlā)
------	-------	--

4. Vezne göre imaleli (uzun+kısa iki hece değerinde) okunması gereken yerlerde de sık sık uzunluk işaretinin konmadığı görülüyordu :

46b	Fārkalit̄	(«Mā-‘arefnāke» hüküm-i <i>Fārkalit̄</i>)
407a	Dāvūd	(Biri <i>Davud</i> kuş dilini bilür)
758a	şifāt	(Ademī cāmi‘-i <i>şifāt</i> -durur)
1719b	Fārkalit̄	(Okır anı Kerim <i>Fārkalit̄</i>)
1805a	būd	(Hem velī <i>bud</i> hem velī-zāde)
1839b	dōst	(Her nefes <i>dost</i> lar ururdi şalāy)
1963a	abdāl	(Gerçi <i>abdal</i> muhtedā olmaz)
2006a	dōst	(Bir kişiye <i>hezār dost</i> gerek)

5. Uzun ünlülü, ancak tek hece değerinde okunması gereken yerlerde ise, uzunluk işareti bulunuyordu :

123b	ķabūl	(Kıl <i>ķabūl</i> naķdümüz sa‘id olsun)
147a	nāgehān	(<i>Nāgehān</i> gör Hūdā-yı ferd ü vedūd)
192a	Ĝarkīn	(Dede <i>Ĝarkīn</i> çün iķerü girdi)
263b	ma‘lūm	(Size <i>ma‘lūm</i> -durur diyü söyler)

6. Bir çok kelimedede ise yukarıda sıralanan bütün durumlarda uzunluklar gösterilmişti. Karşılaştırma için bunlardan seçilmiş kimi örnekler verelim :

133b	divār	(Kor <i>divār</i> üzre hādīm ata gider)
134b		(<i>Divār</i> altında at gibi atılır)
297b	‘āşık	(Kıl ‘ <i>āşık</i> ları ol işikde muķīm)
340a	‘Alādīn	(Kamusı-la ‘ <i>Alādīn</i> -i Sulţān)
345b	mihrāb	(<i>Mihrābuñ</i> sağ yanın aña virdi)
347b	Kāşī, Çīnī	(Yidi kāse ne <i>Kāşī</i> vü ne <i>Çīnī</i>)
355a	‘Alādīn	(Şāh-ı ‘ādil ‘ <i>Alādīn</i> -i Sulţān)
363a	ķādī, ya‘nī	(Köre <i>ķādī</i> ki ya‘nī <i>ķādī</i> -yi Çat)
411b	‘āşık	(Kim ‘ <i>āşık</i> lara irdi çendīn sāl)
449b	āmih̄te	(Kān yaş <i>āmih̄te</i> hem-çü Nil ü Furat)
455a	şūret	(Çün Uban hālī bu <i>şūret</i> dutdı)
514b	bātıl	(Hakı hak bātılı <i>bātıl</i> bilseñ)
718a	şūret	(Meşelā bır nice keret <i>şūret</i> in)
1182a	dünyā	(Barı her t̄ayife ki <i>dünyā</i> da var)
1236b	bī-	(Muşţafā h̄vāmıdır <i>bī</i> -hadd ü ‘aded)

7. Özellikle XIV. ve XV. yüz yıl yazmalarında, alıntı kelimelerin imlâsında deĝiştirmeler yapıldığı görülmektedir. Daha çok manzum metinlerde karşılaşılan

bu durum, ilk bakışta vezinle ilgili görünse de, alıntı kelimelerin söyleyişçe halklaşma sürecinin izlenmesi bakımından önem taşımaktadır. *Menâkıbu'l-Kudsiyye*'nin eldeki metninde de bunun örnekleri bulunmaktadır :

5b.11	تدبیره	tedbire	<	تدبيره	tedbire
14a.8, 14b.2	رُوزِ	rūzi	<	روزي	rūzī
15a.10	تقاضسى	teḳāzāsı	<	تقاضاسى	teḳāzāsı
23b.3	جَاذُ	cāzu	<	جاذو	cāzū
29a.8	غيبانه	ḡaybāne	<	غايپانه	ḡā'ibāne
31a.2	اسحق	İşhâḳ	<	اسحاق	İşhâḳ
47b.10	مَعْنِيَا	ma'niye	<	معنييا	ma'niye
78b.9	براهيمه	Birāhīm'e	<	ابراهيمه	İbrāhīm'e (Bk 1162b, 1424a)
93a.2	صالو	salalu	<	صلالو	salālu
106a.4	صللو	şalalu	<	صلالو	şalālu
117a.1	اساطن	esāṭın	<	اساطين	esāṭın

Bunların yazım yanlışları sayılması, aynı yazmada yaygın bir varlık göstermeseler dahi, (Nitekim yukarıdaki kelimelerden kimileri vezne göre kısa okunması gereken başka yerlerde kaynak dildeki biçimleriyle yazılmışlardı: Bk.28b.7 جادولار cādūlar, 31a.10 اسحاق İşhâḳ) doğru değildi.

Sayın hazırlayanlar yukarıda sıralanan kelimelerin bir kısmını yazıcının yanlışları sayarak düzeltmişlerdi. (Bk. 94a : tedbire, 265a : takāzāsı, 2058a : esāṭın) Böyle bir yol benimsenmişse, bunun için bir açıklama yapılması ve yazmadaki bu tür özelliklerin (yanlışların değil) en azından sayfa altlarında gösterilmesi gerekirdi. Bu da yapılmamıştı.

8. Hem Türkçe hem de alıntı kelimelerde ünsüz değerleri bakımından gelişigüzel, alabildiğince sorumsuz bir tutum sergilenmişti.

a. Kimi zaman yazmanın eksiklerine uyulmayıp, işaretlerin fonem değerleri göz önünde tutulmuş, gerekli değiştirmeler yapılmıştı :

b-p

7a	Қıldı pes kâf u nûn ile maḳrûn ⁶	(krş. 1a.7 بس)
15b	Қamu dilde münezzeḡ ü pāk ol	(krş. 1b.5 باک)

⁶ Yanlış okunan yuzlerce mısradan biri de budur. Bir örnek olarak verdiğimiz bu mısraın doğru okunmuş biçimi şöyledir

Қıldı pes kâfı nûn ile maḳrûn

Burada verilen diğer örneklerin yanlışları belirtilmeyecek, bunların doğruları ikinci yazıda açıklamalı olarak verilecektir

99a	Şeyhî dutdı şefî ‘ <i>pes</i> sultân	(krş. 6a.6 بس)
c-ç		
4a	Güni kıldı <i>çırāğ</i> -ı ‘ālemiyân	(krş. 1a.4 چراغ)
7b	Ol Hüdāvend ü Hālîk-ı bî- <i>çün</i>	(krş. 1a.8 بیجون)
13a	<i>Çün açıldı</i> serāyir-i gaybî	(krş. 1b.3 جون)
16b	Rūh bil <i>gerçi</i> seng-i rize ola	(krş. 1b.6 کرچه)
17b	<i>Zerresi</i> mülket-i cihāndan <i>çok</i>	(krş. 1b.7 جوق)
70	Ne şerîk ü vezîr ü ne zîd <i>hîç</i> Ne şebîh ü nazîr ü ne nid <i>hîç</i>	(krş. 4a.10 هیچ)
86a	Gelmedi <i>çün</i> size bu hâlet hoş	(krş. 5a.11 جون)
	(Ayrıca bk. 89a, 90a, 94b: çün; 5b.4,7,11 جون)	
196a	Bir nice vakt ü hâl <i>geçer</i>	(krş. 11b.3 کچر)
291a	Aydur iy hâzîrân-ı himmeti <i>çok</i>	(krş. 16b.11 جوق)
406	Ak kuş gibi Güllü Bibi <i>uç</i> Bir iki tag göz yumınca <i>geçe</i>	(krş. 23a.11 کجه . اوجه)

b. Kimi zaman yazmadaki yanlışla uyulmuş, gerekli değiştirme yapılmadı-
ğından tek fonemle anlamı farklılaşan kelimeler birbirine karıştırılmıştı:

p-p

97a Bu bize *pes* degül midür kânün (Doğrusu : *bes*) (krş. 6a.3 بس)

c-c

464b İftirâ *çenge* düzdi âhengi (Doğrusu : *çenge*) (krş. 26b.9 جنکه)

196a Bir *nice* vakt ü hâl geçer (Doğrusu : *niçe*) (krş. 11b.3 نیجه)

201a İy *nice* hânümân ü esbâbı (Doğrusu : *niçe*) (krş. 11b.11 نیجه)

c. Kimi yerde tek fonemle farklılaşan iki kelimenin farkı bilinmediğinden
yazmadaki doğru yanlış sayılarak değiştirilmişti :

ç-c

200a İy *nice* ten ki yüzile derisi (Doğrusu : *niçe*) (krş. 11b.10 نیچه)

718a Meselâ bir *nice* keret şüretin (Doğrusu : *niçe*) (krş. 41b.11 نیچه)

1652a ‘Ayn-ı dîn üzre bir *nice* serheng (Doğrusu : *niçe*) (krş. 95a.5 نیچه)

1779a Bir *nice* günde âhire yitdi (Doğrusu : *niçe*) (krş. 101b.7 نیچه)

ç. Farsça asıllı kimi kelimelerde tarihî döneme ses olarak bulunan *peltek* z, bir gelişme sesi olan *d* ile değiştirilmişti :

z-d

7b Ol *Hüdāvend* ü Hâlık-ı bî-çün (Doğrusu *Huzāvend*) (krş. 1a.8 خذآوند)
(Ayrıca bk. 389b : *hüdāvend*; 22b.2: خذآوند)

249b *Hod* degüldür bular şerif ü vazî' (Doğrusu: *Hoz*) (krş. 14b.3 خوذ)

596a Şol nefesde *Hudā*-yı 'arş-ı mecîd (Doğrusu *Huzā*) (krş. 34b3 خذآي)

d. Bir yerde çok ince bir fonolojik değerlendirme yapılmış (!), bu ses için çok özel bir işaret kullanılmıştı :

446b *Dîd* ü *dîdār* yarına kaldı (krş. 25b.8 دید و دیدار)

e. Farsça kimi kelimelerde bulunan *vāv-ı ma'düle*, aynı kelimedede bazen *vā*, bazen de ^{vo} ve ^ö şeklinde işaretlenmişti⁷ :

1233a Bırı *h^vān* getirür biri götürür (krş. 72a.1 خوان)
(Ayrıca bk. 1234a,1236a,b,1240a : *h^vān*; 72a.2,5,9 خوان)

1060b Kim kerāmet *h^vōnu* saña helāl (krş. 61b 8 خوانی)

1234a Ayduram ol ne *h^vān* bu ne *h^vonca* (krş. 72a.2 خوانجه)
(Ayrıca bk. 1237a,1238a,12421a: *h^vonca* ;72a.6,7,11 خوانجه)

1235a Dır ki saña *h^vācım* virdi selām • (krş. 72a.3 خوانجیم)
(Ayrıca bk. 1242b, 1267b : *h^vācım*; 72b.1, 73b.10 خوانجیم)

1285b Seyr iderken ne gösterür *h^vāce* (krş. 75a.1 خوانجه)
(Ayrıca bk.1725b : *h^vāce*; 98b.11 خوانجه)

1673b Görelüm ne kıılır saña *h^voca* (krş. 96a.6 خوانجه)

2072a *Hōce*-i heft-tārim-i ezrak (krş. 117b.6 خوانجه)

f. Alıntı Arapça kimi kelimelerde hemze bazen işaretle belirtilmiş, bazen belirtilmemişti :

1560a Gökleri *cüz* ü *cüz* nām be-nām⁸

Bu türlü yazmak fonolojik bir değerlendirmeye dayanıyor idiyse, *cüz*'den sonraki *ü*'yü *vi* okutmak gerekmez miydi ?

⁷ Bu da çok özel bir değerlendirme olabilir. Sayın Erünsal ve Ocak umarız bir açıklama yaparak bizi aydınlatacaklardır.

⁸ Görüldüğü gibi *mısrān* 'vezni yoktur. Halbuki yazmada (Bk. 87a 3) ikinci *cüz*'den sonra da bir *vāv* bulunmaktadır.

1687b Zehr nūş itdi *kās kās müdām*

2079a Fażl u raḥmet müdām *şey'* li'llāh

Burada *şey'* olarak yazılan kelime, yazmada, bir önceki mısradaki *kās* kelimeleri gibi (Bk.96b.11 : كاس) hemze ile yazılmamıştır.(Bk. 118a.5 : شى الله) Vezne göre bir uzun değerindeki bu kelimeye hemze işaretinin konması, acaba, yine bizim anlayamadığımız bir fonolojik yorumun eseri miydi ?

Aynı kelime, 1160. beytin 2. mısraında, ilk mısra sonundaki *Hayy* kelimesine eş kafiye kelimesi olarak kullanılmış, yazmada yine hemzesiz yazıldığı halde (Bk. 67b.5), hazırlayanlarca *şey* olarak kaydedilmişti.

g. Arapça kimi kelimelerde yazmada var olan *şedde* bazen çift ünsüz işareti olarak yorumlanmış, bazen de -aynı kelimedede olsa bile- ünlü uzunluğuyla alâkalı sayılmıştı :

5b	Ol <i>Ġanī</i> -yi 'azīm cūdından	(krş. 1a.5 غَنِىْ)
1204b	N'itdi gör imdi ol ' <i>Alī</i> -yi kebīr	(krş. 70a.9 عَلَى)
1160a	İy ' <i>Aliyy ü</i> Kebīr ü <i>Ķādir ü</i> <i>Ĥayy</i>	(krş. 67b.4 عَلَى وُ)
1166a	Ol ' <i>Aliyy ü</i> Kebīr ü <i>Ferd ü</i> <i>Şamed</i>	(krş. 68a.1 عَلَى)
1346a	Ol <i>Ġanī</i> vü <i>Ĥamid</i> ile tölmiş	(krş. 78b.3 غَنِىْ وُ)
1771a	İlle kim ol ' <i>Alī</i> -yi bī-hemtā	(krş. 101a.9 عَلَى)
1888b	Anın oldı velī bular <i>velī</i> -ni'am ⁹	(krş. 107b.6 ولى)
2069b	Sende yoklık yok iy <i>Ġanīyy-i</i> kerīm	(krş. 117b.2 غَنِىْ)
2071b	İredur iy <i>Ġanī</i> vü iy <i>Ma'būd</i>	(krş. 117b.5 غَنِىْ)

Muhtemelen bu da ince bir değerlendirme eseri idi.

h. Arapça izafetlerde *tarif lāmı* iki değil tam üç türlü okunmuştu :

35b Cümle mümkün bu *vācibū'z-zāt*

Bu örnek yazmada (Bk. 2b.6)esre ile, *vācibi'z-zāt* okunacak şekilde yazılmıştır.

713b *Ķılma* maḥrūm *müfettiḥe'*l-ebvāb

Yazmada hareke yoktur (Bk.41b.3), takdir tamamen sayın hazırlayanlara art bulunmaktadır.

⁹ Vezni bozuktur, çünkü sayın hazırlayanlar, onarmak maksadıyla olsa gerek, *oldı*'dan sonaki *velī*'yi kendileri eklemişlerdir

775a İşid imdı *Mufettihu'*l-ebvâb

Yazmada ötrü ile yazılmıştır. (Bk.45a.9)

1176b Nice dürlü ki kıldı *fethe'*l-bâb

Yazmada hareke vardır, ötrüdür. (Bk. 68b.4)

1275b Kıldı bir kez 'azîm *fet hü'*l-bâb

Yazmadaki hareke ötrüdür.

İlk baskıda ortaya konulan bu tablodan, yazı çeviriminde benimsenen ilkelere, dayanılan fonolojik değerlendirmeler hakkında bir fikir edinmek mümkün değildi. Bu, belki de bizim eksikliğimizdi, sayın hazırlayanlar belki de çok farklı bir değerlendirme ile çok değişik bir sistem kullanmışlardı.

İkinci baskıda bu tablo aynen aktarılmış, *yine* - kim bilir, belki de haklı olarak (!)- her hangi bir değişiklik gereği duyulmamıştır.

İtiraf edelim ki bu konuda hâlâ tereddüt içindeyiz; çünkü bu tabloyu yorumlamak bizim için bir değil, bir kaç açıdan müşküldür. Sayın Erünsal ve Ocak'a gelince, bildiklerimizi alt üst eden, kafamızı iyice karıştıran türlü çeşitli bu okuyuş ve aktarışların dayandığı ilmî incelikleri, sanırız, yalnızca kendileri açıklayabilecek durumdadırlar. Onların bunca *emek verdikten*, onca *sıkıntı çektikten* sonra böyle bir tabloyu yorumlamakta yeniden sıkıntıya düşecek olmaları ise, bir meslektaş olarak bizi gerçekten üzmektedir..

Uçüncü tablo

Yazım (imlâ)

Bu güne kadar yapılan ilmî metin neşirlerinde tam bir benzerlik ve kendi içinde tutarlık görülmesi de, Arapça ve Farsça kurallı tamlama(izafet)larla birleşik veya bazı yapımlarıyla genişlemiş taban yapısındaki alıntılarda unsurlar arasında, Türkçe kelimelerde kimi durumlarda tabanla ek ve takı arasında kesme ve kısa çizgi, aktarma sözlerin başında ve sonunda tek/çift tırnak , eklenen ses, hece kelime/kelime gruplarını göstermek, açıklayıcı bilgileri ayırmak için değişik parantez işaretlerini kullanmak, özel isimleri büyük harfle başlatmak uygulanagelen, yazım kurallarıdır. Sayın meslektaşlarımız kitabın ilk baskısında bu kuralları uygulamakta çok değişik bir tablo sergilemişlerdi:

I. Alıntı kelimelerde on takılar kimi zaman çizgisiz, ayrı yazılmıştı :

49a	ber kemâl	(<i>Ķâdir-ı ber kemâl</i> iy Sübhân)
315b	ender dîn	(Tevbe vü ictihâd <i>ender dîn</i> (Krş 1583a
	an-der dil	(İy hoşâ an zamân ki <i>an-der</i> dil)
448a	âh ber âh	(<i>Âh ber âh</i> kıldılar cümle)

2. Kimi yerlerde çizgi konmuştu :

1595a	ber-kemāl	(Kādir-ı <i>ber-kemāl</i> luftından)
1643b	der-dīn	(Şeyha ısmarlamış-idi <i>der-dīn</i>)

3. Bazen de iki unsur bitiştirilmişti :

1424a	beresm-i	(Geysuvānı <i>beresm-i</i> İbrāhīm)
-------	----------	-------------------------------------

4. Bırleşik kelimelerde iki kelimenin ayrı da yazıldığı görülüyordu :

995b	bedr mişāl	(‘İlm-i envār içinde <i>bedr mişāl</i>)
1178b	kavī zūhd	(Ol <i>ķavī zūhd</i> ü dīn ü imānı)
1728a	kūr sūret	(Eydür iy <i>kūr sūret</i> u sīret)
1747b	insān dīde	(Hemçu <i>insān dīdedur</i> insān)

5. Türkçe *i-* fiilî düşmediği yerlerde çok kez çizgi ile ayrılarak yazılmıştı

252b	-ıdı	(Cumle yol menzilin <i>alurlar-ıdı</i>)
706a		(Yoħsa «el-ħukmü lı’İlāh» <i>olur-ıdı</i>)

6. Bazen ayırma çizgisi konmaksızın bitişik yazılmış olduğu görülüyordu :

1218a		(Anı çok çok <i>okırıdum</i> tañ-la (!))
-------	--	--

7. Ünlü ile sonlanan kelimelerde bağlama sesi *y*, *i-*’nin düşmediği durumlarda kimi yerde iki çizgi arasına konmuştu :

788a	-y-ıdı	(Köre Kādi katında <i>yüzlü-y-ıdı</i>)
1386		(Süvvümün <i>şoyle-y-ıdı</i> ħılkı anuñ (Haķikat <i>sırrı-y-ıdı</i> Muştafānuñ)

8. Kimi yerde tek çizgi ile ayrılmıştı :

1329a	-yrdüm	(Nazma gelmez <i>diye-yırdüm</i> bir bır)
-------	--------	---

9. Kimi yerde *i-*’nin düştüğü durumlarda önden çizgiyle ayrılmıştı :

1478b	-yse	(Her ne kim <i>diledi-yse</i> ol oldu)
-------	------	--

10. Kimi kelimelerde aynı durumda iki yanına da çizgi konmamıştı :

711b		(Kemterin bir <i>kulıydı</i> Yūsuf anuñ)
1629		(Ger maħak <i>olmasaydı</i> sim-i dağal Ĥālise <i>virmeyeydi</i> ĥiç mahal)

11. Tam ekleşmeli yerlerde ek çizgi ile ayrılmıştı

167a	-dı	(Rūħı vü sırrı <i>kıldı-dı</i> ol tāk)
------	-----	--

12. Yukarıda sıralanan muhtelif durumlarda *ile* edatının yazılışı da aynı idi.

Bunları topluca sıralıyoruz :

436	-ıla	(Siz anı ĥorlamak <i>ħakārat-ıla</i> Dāra çekmek neden <i>melāmat-ıla</i>)
931b	-yıla	(Mūsi- <i>yıla</i> firāk nice olur)
1304b	-yle/-yla	(Yire komaz dutar <i>eli-yle</i> depem)

1602b		(<i>I'tibârî-yladur</i> beyân 'Āşık)
88a	-le	(<i>Āh eli-le</i> bu 'aşk ıssısını)
769a		(<i>Kamust-la</i> bu dil hem işde gerek)
		Ayrıca bk. 1292.a, 1915a.

Vezin bakımından, kaydedilen son dört örnekte kelimelerin 'eliyle', 'kamusuyla' biçiminde okunması ve yazılması lâzımdı.

13. Bir yerde ise yukarıdakilerin hiç birine benzemeyen bir biçim kullanılmıştı :

1119a	-y-la	(<i>Kamust-y-la</i> size ola ma'lûm)
-------	-------	---------------------------------------

14. Özel adlar kısmı yerde büyük harfle başlatılmış, kimi yerde bu kural uygulanmamış, kelimeler küçük harfle başlamıştı :

a. Büyük harfle

Tanrı'nın ad ve sıfatları

759a	Yıre göge sığamayan <i>Mevlî</i>
1160a	İy 'Aliyy ü <i>Kebîr</i> ü <i>Kâdir</i> ü <i>Hayy</i>
1166a	Ol 'Aliyy u <i>Kebîr</i> ü Ferd ü <i>Şamed</i>
1426a	Ḥalkı uş böyle ḥulkı şol ki <i>Kerîm</i>
1497a	Şoldur ol kim <i>Müheymin</i> ü <i>Sübḥân</i>
1537b	Çün <i>Muḥammed</i> hakkında didi 'Azîz
1717a	Ol Ḥalîl-i <i>Celîl</i> kim gıtdi

Yer adı

1073b	Ṭoptolu ola <i>Şâm</i> u <i>Rûm ili</i>
-------	---

Kişi adları

1386b	Haḳikat sırrı-y-idi <i>Muştafânuñ</i>
1537b	Çün <i>Muḥammed</i> hakkında didi 'Azîz

Başka özel adlar

1501a	<i>Kevşer</i> u <i>Selsebîl</i> ü <i>Tesnîmi</i>
-------	--

b. Küçük harfle

Tanrı'nın ad ve sıfatları

106b	Ḥayy u <i>ḳayyûm</i> u <i>kirdigâr</i> u <i>aḥad</i>
122b	Kım saña rûzi kıldı <i>ḥayy</i> ü beḳâ
1575a	Rabb-i <i>kuddûs</i> u <i>vâcid</i> ü <i>mâcid</i>
1928b	Rahmet-ı <i>vâcid</i> añla vu <i>mâcid</i>
1930b	Kılmış anı 'azîz <i>ferd</i> u <i>kebîr</i>

Kişi adları ve sanları

211b	Der maqāmāt çün şafıyyu'llāh
1073a	Bu sebebden benüm 'alim ü 'alī
1408b	Muħlisüñ sırrı h'ācim eglenci
1412b	Şeyh paşa didi diyen rāvi
1977a	Yol içinde nişān mübārizce

Yer adları

274b	Sanasın Bū-Hanife-i kūfi
557a	Kal'a cebbārda iresiz aña siz
613a	Geçer andan ziyārete irişür
1175b	Kırır gülşehr kıldı geldi şeyh
1282b	Gerege gelür ü gerekde kalur

Kıtap adı

1472a	Çün işitdi ma'ārifi cāndan
1634b	Nice fitne kılur neħalde Milel

Şu iki örneği de arada bir sunulmuş tadı kekremesi için kaydedelim :

1073	Bu sebebden benüm 'alim ü 'alī Toptolu ola Şām u Rūm ili
1575b	Ḥayy u kayyūm u Kādir ü Cebbār

15. Özel adlarda, ister büyük harfle, isterse küçük harfle başlatılsın, ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştı :

Yukarıdaki mısralarda geçen örnekleri vermek sanırım yeter :

613a : ziyārete, 1282b: gerekde, 1386b: Mustafānuñ, 1408b: Muħlisüñ, 1472a: ma'ārifi, 1501a: Tesnimi, 1634b: neħalde (!)

16. Metne yapılan ilâveler, yukarıda belirtildiği gibi, köşeli parantez içine konmalı idi :

a. Sayın Erünsal ve Ocak, ilk baskıda bazı mısraların veznini düzeltme teşebbüsünde bulunmuşlar, bu arada ekledikleri tamamlayıcı sesi /ses kümesini yerinde bir uygulama ile köşeli parantez içine koymuşlardı :

19b	Ferşi ol kıymet[üñ] behānesi bil
56a	Ger basit ü [e]ger mürekkebdür
300a	Her nefes iredür [ü] her sâ'at
901b	Devleti dev dev olmuş [u] let let

b. Ancak kimi mısralarda yapılan gerekli ilâveler köşeli paranteze konmamıştı :

70a Ne şerik ü vezîr ü ne zîd hiç

Burada *şerik* kelimesinden sonraki *ü* ilâvedir, yazmada hareke veya harfle belirtilmemiştir. (Bk. 4a.10)

165b Şāniye'şneyn iz hümā fi'l-gār

Yazmada (Bk.10a.3) sayfa altında gösterildiği gibi (Bk.14.s.), *iz hüm* olarak yazılmış kelimedede *ā* ilâvedir, ancak paranteze konmamıştır.

205a «Yevme ned'u»gününde her kim ol

Yazmada نَدْعُ biçiminde yazılmış (Bk.12a.4) bu ayet alıntısının (Bk. *Kur'ân*, 17/71) *ned'ü* olduğunu, yani نَدْعُوا yazıldığını Sayın Erünsal ve Ocak her helde biliyorlardı. Biz öyle kabul ediyor, ve bunu bir düzeltme yanlışı sayarak, *ü*'nun paranteze konmadığı bir örnek olarak veriyoruz.

Bu örnek

1938a Şol ki «aşhāb[ī] ke'n-nücūm»dıdı

mısraında yapılmış düzeltme ile karşılaştırılabilir. (Bk.110a.11: اصحاب)

250a Ille kim kurt koyun güde dün ü gün

Bu mısradaki *ü* de hareke veya harfle gösterilmemiştir (Bk. 14b.4); dolayısıyla [ü] şeklinde yazılmalıydı.

1549b Kānı ol 'örf söz dīn ü usūl

Bu mısrada da *dīn* kelimesinden sonraki *ü* yazmada bulunmadığı halde (Bk. 89b.4) hazırlayanlar tarafından eklenmişti. Ne var ki bu mısrada '*örf* ve *söz* kelimelerinden sonra da *ve* anlamındaki *u* eklenmeli ve hepsi birden köşeli paranteze alınmalıydı.

17. Noktalama bakımından kullanılması gerekli bir diğer işaret, eski metinlerde çokça kullanılmış olan ayet, hadis, meşhur söz, başkalarına ait veya ortak mısra, beyit, şiir parçası vb. söz katıklarının çift tırnak veya değişik türde bir parantez (çavuş) içine alınmasıydı. Sayın hazırlayanlar ilk baskıda, yukarıdaki gibi kayıtsız davranmışlar, hem koymuşlar, hem koymamışlardı :

a. Konulmuşlar :

1016b 'Ālīm-i 'ilm-i «'allemā» Muhlīs

1537a «İnneke meyyitūn»kitāb-ı 'azīz

1538a «İnnehüm meyyitūn» zarūri-durur

1592a «Mīn ledün» 'ilmīne şefik ü refik

Ayrıca bk 1594, 1596, 1599, 1633, 1683.

b. Konulmamışlar :

453b	Habbezâ <i>irci</i> 'î n' ıdı ¹⁰ buldı
1512a	'İlm-ı kudret kî <i>min ledün</i> dıldur ¹¹
1517a	İy ledün ıssı <i>min ledün</i> yıgıdı
1532b	<i>Haleke</i> 'l-mevte ve 'l-hayât bile ¹²
1946a	Sırrına keşf 'ilm-i 'allemnâ (Kırş. yukarıda 1016b : «'allemâ»)
1955a	<i>Leyte Rabbü Muhammedin</i> bu sıfat

Bu uzun tabloda yer alan her yanlış, her tutarsızlık, başkaca bir deyişle, her uyumsuzluk ve uygunsuzluk, gerçekten iç karartıcı idi. Sayın Erünsal ve Ocak, bütün *iyi niyet, çaba, dikkat ve titizliklerine rağmen* (!), ne yazık ki, bu tabloya en küçük/tek bir renk katamamışlar, ikinci baskıda onu *aynen* ve *yine* bütün kusurları ve değersizliğiyle sergilemişlerdir.

Dördüncü tablo

Vezin ve vezin uygulaması

Sayın hazırlayanlar ılk baskıda *Menâkıbu'l-Kudsiyye* 'nin vezni için, "Aruzun «Hafif 1» bahrinde, yani (-.- [..-] / .-. / .- [-]) vezninde yazılmıştır." kaydını düşmüş, okunduğu gibi yazmak yerine yeğledikleri işaretlemeye yanlışlık yapmışlardı. (Bk. s.XXXVIII) Bunun yanı sıra, sayın meslektaşlar, daha önce XXXVII. sayfada, yazıcı tarafından eklenmiş olması ihtimalinden söz ettikleri, eserin sonundaki uç beytin *Mef'ûlü /Fâilâtün/ Mefâilü/ Fâilun* vezninde yazılmış olduğunu kaydetmişlerdi. Yazı çevirimli metinde yüzlerce vezinsiz mısra bulunmasına rağmen, bunun yukarıdaki biçimiyle icat edilmiş -çünkü böyle bir vezin yoktur- bir vezne göre okumaktan kaynaklanabileceğine ihtimal vermemiş, her iki veznin işaretlenmesi ve yazılmasındaki yanlışları bu baskıda *dikkatsizlik eseri olarak gözden kaçan dizgi yanlışları* olarak değerlendirmiştik. Her iki yanlışın da ikinci baskıda aynen yer almasından sonra, (Bk. s. XXXVI ve XXXVII) hazırlayanların vezin bilgisini tartışma hakkına sanırım artık sahibiz.

Bu vezinlerin doğruları ise, bilhassa Sayın Erünsal'ın bilmesi gerektiği gibi, (- - [..-] / .-. / .- [-]), yani *Fâilâtün [Feilâtün] / Mefâilun / Feilün [Fa'lün]* ve *Mef'ûlü / Fâilâtü / Mefâilü / Fâilün* olacaktır.

¹⁰ Bu halıyla sayın hazırlayanlar acaba ne anlamışlardı? Bu mısra da ikinci yazımızda düzeltilecek yüzlerce mısradan biridir

¹¹ Bu mısraın bu tur okuyuşla ne anlama geldiğini de sayın hazırlayanlara yeri gelmişken soruyoruz

¹² *Haleke* 'l okuyuşunu bir dizgi ve düzeltme yanlışlığı sayabiliriz

Çok iyi niyetli bir düşünce ile, doğrusunu kaydettiğimiz biçimiyle vezinli okunmağa çalışılmış olsa dahi, ilk baskıda yüzlerce mısraın vezinsiz olmasının çeşitli sebepleri vardı:

1. İlk sebep, yazma metninde bulunduğu halde, okuma veya dizgi sırasında dalgınlıkla atlanmış, düzeltme yapılırken de dikkatsizlik eseri gözden kaçmış olan bir kelime eksikliği idi. Bunları, ikinci baskıda *yine* dalgınlıkla, *yine* dikkatsizlik eseri, *yine* gözden kaçırarak, *yine* düzeltmediklerine değinerek aşağıda veriyoruz :

Yanlış**Doğru**

368a	Şöyle kim dağı aña hem-reng	Şöyle kim <i>bir</i> dağı aña hem-reng
621b	Oldı çün muhibb-i rûhânî	Oldı çün <i>ol</i> muhibb-i rûhânî
664a	Şeyh buyurur kâr ki görünür	Şeyh buyurur <i>ki</i> kâr ki görünür
890a	Anda kim buyruğ oldı varalum	Anda kim buyruğ oldı <i>var</i> varalum
1696b	Çekdi vü çeker müdâm 'anâñ	Çekdi vü <i>hem</i> çeker müdâm 'anâñ

2. İkinci sebep, -bir kısmı aşağıda 4b'de karşılaştırılsın diye verdiğimiz örnekler arasında yer alabilecek- kimi mısralarda, yazmada mevcut harfin dikkate alınmaması idi. Bunlar da ikinci baskıda *yine* ve *hâlâ* yanlış olarak yer almıştır :

Yazmaya Göre

325a	Bu düne güne 'ömür döymez	Bu düne vü güne 'ömür döymez (Bk. 19a.5 : دُنْه و كُنْه)
473a	Bâkı sultân bilür aşhâbı	Bâkı sultân bilür <i>ü</i> aşhâbı (Bk.27a.9 بلورؤ)
1967a	Bunlara hâl kâl olmuş ıdı	Bunlara hâl <i>ü</i> kâl olmuş ıdı (Bk.112a.2 حَال و قَالَ)

3. Üçüncü sebep, yazma metninde doğru olmasına rağmen, bazı kelimelerin özensizlik ve dikkatsizlik yüzünden (Bu yaklaşımın da insafıca ve iyi niyet eseri olduğunu sayın meslektaşlarımdan takdir edeceklerini umarım) eksik ve yanlış okunmuş olmasıydı. İkinci baskıda düzeltilemeyen *hâlâ* yanlış mısralardan bir bölümü doğruları ile birlikte aşağıda sıralanmıştır :

Yanlış**Doğru**

43b	Nice kılsun beyân bu <i>şerîfi</i>	Nice kılsun beyân bu <i>teşrîfi</i>
268a	Er ü 'avrat <i>birbirin</i> bilmez	Er ü 'avrat <i>biribirin</i> bilmez
277b	Her biri bir şekl kemâl issi	Her biri bir <i>şekil</i> kemâl issi
303b	Keşf <i>olna</i> görine biline rümüz	Keşf <i>ola</i> görine biline rümüz
332a	Hak ta'âlâ sever <i>kuln</i> sınar	Hak ta'âlâ sever <i>kulım</i> sınar

375b	Virüñ <i>iltelüm</i> uş aqçe var ne çayı	Virüñ <i>iltlüm</i> uş aqçe var ne çayı
701a	Her <i>bir</i> bir şekil kerâmet dir	Her <i>biri</i> bir şekil kerâmet dir
797a	Alur <i>iletür</i> evine ‘izzet-ile	Alur <i>iltür</i> evine ‘izzet-ile
811a	Mışr’a <i>iletür</i> Boz ardına aluban	Mışr’a <i>iltür</i> Boz ardına aluban
980b	Çıldığ u hem <i>cigerlerin</i> kebâb	Çıldığ u hem <i>cigerlerini</i> kebâb
1184a	Terk ü tecrid-i <i>Ma’an</i> yâ Hâtım	Terk ü tecrid-i <i>Ma’n</i> ü yâ Hâtım
1525a	İy <i>kerâmet</i> v’iy kerem şâhı	İy <i>kerâmât</i> v’iy kerem şâhı
1579b	Cümle <i>varlıg</i> kıldı zâr u nizâr	Cümle <i>varlığı</i> kıldı zâr ü nizâr
1669b	Gök <i>yaşın</i> döker zihî hasret	Gök <i>yaşını</i> döker zihî hasret
1890a	Uşbu <i>rumâl</i> üzere sür atı	Uşbu <i>rümmâl</i> üzere sür atı
1891a	Aldı <i>rumâli</i> tâc idindi gider	Aldı <i>rümmâli</i> tâc idindi gider
1893b	Buyurur şeyh kim <i>iy</i> kûr u düjem	Buyurur şeyh kim <i>i</i> kûr u düjem
2034a	‘Arşı <i>seyir</i> kılır bular ferşden	‘Arşı <i>seyr</i> kılır bular ferşden
2037b	Bu meniyyet <i>hüviyete</i> düzmiş	Bu meniyyet <i>hüviyyete</i> düzmiş

4. Dördüncü sebep, yukarıda imlâ ile ilgili tabloda değindiğimiz gibi, vezinsiz mısraları onarma teşebbüsünde Sayın Erünsal ve Ocak’ın başarılı olamayışları idi¹³:

a. Aşağıda bir çok örnekte görüleceği gibi, umumiyetle vezni tatbikte gösterilen acemilik yüzünden aksaklığın farkına varılamamış, bu yüzden ilâve yapmak gereği duyulmamıştı.

Meselâ :

35

‘Âlimü’s-sırrı ve'l-hafıyyât

Cümle mümkün bu vâcibü’z-zât

beyti vezinsizdi, vezinli hale gelmesi için her iki mısraın da sonuna [*dur*] eklenmeli idi.

b. Kimi mısralarda gerekli ilâveler, eserin kendisinde var olan vezni kullanma örneklerinin mukayesesine dayanan bir metod uygulanmadığından yapılamamıştı :

Örnek olarak, *164b* : *Kendüde yoğ u yarda var oldı* ; *383b* : *Kim dururdu vü irişdi bu haber* ; *980* : *Kim nice leşkerin harâb u yebâb* / *Kıldığ u hem cigerlerini kebâb* gibi verilere dayanılmak suretiyle :

¹³ Sayın Erünsal ve Ocak bu teşebbüs sırasında kimi yerde çaresiz kalmış, sayfa altına ‘Vezni bozuk’ notunu koymakla yetinmişlerdir. Aslında tamamen başarısız kalan bu teşebbüsleri karşısında insanın “Keşki böyle bir işe hiç kalkışmasalar, sadece bu notu koymakla yetinselerdi” diyesi geliyor.

194a'daki "*Dede vü şeyh bâkıyât huzûr*" mısraı, şeyh 'ten sonra [u] ilâvesiyle, "*Dede vü şeyh [u] bâkıyât huzûr*;

212b'deki "*Menzil oldur ayruğı yokdur*" mısraı ise *oldur* 'dan sonra [u] ilâvesiyle, "*Menzil oldur [u] ayruğı yokdur*" olarak anarılabilirdi.

Aynı şekilde: 235b'deki "*Şöyle kim emr-i Hâk kavlı-i Resûl*" mısraında *Hâk* seddeli okunup [u] eklenmiş olsaydı (*Hâk[u]*) mısraın vezni düzeltilmiş olurdu.

318b'deki "*Dün gün ay yıl anı ırmaz*" mısraı gerekli ilâvelerle şöylece vezinli hale getirilebilirdi : "*Dün [ü] gün ay [u] yıl anı ırmaz*"¹⁴

1402b'deki "*Hâk bil anı «min ledün»den bak*" mısraı *anı* kelimesinden sonra [vü] eklenerek vezne uydurulabilirdi.

Nihayet, 1466a "*Çün işidildi bişincim*" ise, 1456b, 1476b ve 1506b'deki benzer anlatım kalıplarında kullanılmış olan *nice* 'nin kılavuzluğuyla "*Çün işidildi [nice] bişincim*" şeklinde anarılabilirdi.

c. Kimi mısralarda ilâve gereksiz yere yapılmış, vezin doğru iken bozulmuştu :

1197a Bir ü beş ü on u yüz degül ki diyem

Yazmada *beş* kelimesinden sonra *ü* diye okunabilecek bir hareke veya harf bulunmadığına göre, ilâve hazırlayanlar tarafından yapılmıştı; ancak vezni bozan bu ilâve, başka yerlerde de yapıldığı gibi, parantez içine konmamıştı.

1514b Baħr-i 'ummân ħod bardaġa sıġmaz

Hod kelimesi yazma metninde *ho* olarak yazılmıştır, vezne göre de öyle olması lâzımdır. Sayın hazırlayanlar düzeltmek amacıyla paranteze almadan sonuna bir *d* eklemişler, ama vezni düzeltmek yerine bozmuşlardı.

ç. Bu arada, kimi mısralarda söz dizimi açısından bir değeri bulunmayan, imale sebebiyle bir söyleyiş sesi olarak yazmada bir işaretle gösterilen sesler, diğer örneklerle farkı anlaşılmağı yazıya aktarılmıştı ki, bu da bir tür yanlıştı :

766a Odi inkâr u cehl bil cânâ

¹⁴ Burada *ay* kelimesinden sonra [u] olarak gösterdiğimiz ses yazmada aslında 'esre' ile belirtilmiştir (18b 7 آي يِل) Orijinal metinde, bunun gibi aslında mustensihın kaleminden kaçmış, gerçek telâffuzu yansıtan ve dudak uyumunun tarihî seyirini izlemek açısından çok önemli olan başka örnekler de bulunmaktadır Sayın meslektaşlar bunları, hiç bir açıklama gereği duymaksızın, ustalık sayfa altında da göstermeksizin, değerlendirme dışı bırakarak, kendilerini [u/u] olarak düzeltmişlerdir:

25b Cân-ı cân içre dîn [ü] îmândur (Bk 2a 5 دین)

38a Kâf [u] nûn kim bize nuvişte-durur (Bk 2b 9 کاف)

1174a Gel bize gel kı ma'den [u] kânsın (Bk 68b 1 معدني)

1910b Şoyle galtân revân çı dest çı pâ (Bk 108b 9 دست)

Pek tabii son örnekteki *dest* kelimesinden sonra da [u] konmuş olmalıydı

869b	Çünkü bunda ne mühr <i>u</i> var ne mihr
1676b	Şād <i>u</i> ḥandān <i>u</i> geldiler ılerü

Her üç mısradaki da *u/i* imaleden doğan türeme seslerdi, dolayısıyla yazıda gösterilmeleri gerekli değildi. Nitekim yazmada da her zaman belirtilmemiştir.

d. Durumu yukarıdakilere benzer kimi kelimelerde ise, türeme ses için konmuş hareketler, aşağıdaki ilk örnekte olduğu gibi, ya hiç dikkate alınmamış, ya da ikinci örnekteki gibi yanlış değerlendirilmiştir :

1605	Işid imdi yine bir aşl haber
	Şöyle buyurdı aşl peygamber

Yazmada her iki mısradaki *asl* kelimesinde *lām* esrelidir. Bk. 92b.4: (أصل:)

1429a	İbn-ı Maḥmūd Seyd-i Muḥyi'd-dīn
-------	---------------------------------

Burada, *ba'zı* (Bk. burada 1090a : *Ba'zı* şehri içre bād-ı şarşar-sân), *cemî'i*, *selvi* kelimelerinde olduğu gibi, *seyyid* kelimesinin, türeme sesi bünyesine katarak, Türkçe'de *seydi* biçimini aldığı göz önünde bulundurulmalı, yani hareketin (Bk. 83a.8 : سَيْدِ) izafet kesresi için değil, türeme ses için konduğu değerlendirilmeli ve mısra, "*Ibn-i Maḥmūd Seydi Muḥyi'd-dīn*" şeklinde okunmalı idi.

Bu maddede sıralanan yanlış, kusur ve eksiklerin de hiç biri ikinci baskıda düzeltilmemiş, *yine* yerli yerinde bırakılmışlardır.

5. Beşinci sebep, dikkatsizlik ve özensizlikten öte, hazırlayanların, bu gibi tarihî metinlerde Türkçe ve alıntı kelimelerin vezne uydurulmasında ne gibi değişimlere uğrayabildiği konusunda bilgi eksikliği ve tecrübe yetersizliği idi. İkinci baskıda bunlar da *yine* öylece kalmıştır.

Bu vezinsiz beyitlerden kimi seçme örnekler doğrusu ile birlikte aşağıda verilmiştir :

	Yanlış	Doğru
375b	Virüñ <i>iltelüm</i> uş akçe var ne çayü	Virüñ <i>iltlum</i> uş akçe var ne çayü
589b	<i>Viribidi</i> ki <i>iy</i> yār-ı dirine	<i>Viribidi</i> ki <i>i</i> yār-ı dirine
800a	Köre Kādî evinde Şerefü'd-dīn	Köre Kādî evinde Şerfü'd-dīn
1068b	Bu ki feth itdi müfettiḥü'l-ebvāb	Bu ki feth itdi müftiḥü'l-ebvāb
1072b	Anı getirüp bunu aña viresiz	Anı getirüp bunu aña viresiz
1625a	Mü'min ü <i>mu'tekid</i> ü şādıklar	Mü'min ü <i>mu'tekidd</i> ü şādıklar
1625b	Muhsin ü <i>müctehid</i> ü 'aşıklar	Muhsin ü <i>müctehidd</i> ü 'aşıklar

Bu tablonun da pek iç acıcı olduğu her halde söylenemez. Sayın meslektaşlarımızın eserini vezni veya vezin uygulaması konusunda yapacakları bir açıklama, belki de bizim bu konudaki bilgimizin yanlışlığını ve kılığını ortaya çıkarabilir. Bundan gerçekten büyük bir memnuniyet duyacağımızı belirtmek isteriz.

Beşinci tablo

Kafiyesiz beyitler

Sayın Erünsal ve Ocak, kitabın *Inceleme* kısmının birinci bölümünde, eldeki yazma nüshanın Elvan Çelebi'nin kendi elinden çıkmış bir nüsha olamayacağını ispata çalışırken, 1038. beytin kafiyesinin bozuk oluşunu nüshada rastlanan bir ip ucu olarak kullanmışlardı. Kolayca onarılabilecek olan bu yanlış yazıcıya (mustensihe) yükleyerek olduğu gibi bırakmayı tercih eden sayın meslektaşlar, kafiyesi bozuk başka beyitleri onarmak bir yana, yazmada doğru kımı beyitleri, kafiyesiz hâle koyduklarının farkında olmamışlardı.

Bu beyitlerden bir kaçışunlardır .

684 Ulu *sırrum* ulum 'Ömer Paşam
Ulu *ferrî* ulum 'Ömer Paşam

Yazmada kelime gerçekten *ferrî* okunacak biçimde yazılmıştı. (Bk.40a.3 . قَرِي) Ancak ilk mısram kılavuzluğu ile, yani *sırrum* kelimesi ile ses denkliliğine bakılarak düzeltilebilmeli idi.

1053 Āhirü'l-emr Hak aña 'aynı
Açdı gosterdi ser-be-ser *gaybî*

Bu beytin kafiyeli kelimeleri, yazmada sayın hazırlayanların okuduğu gibi yazılmıştı; ancak yanlış olduğu görülmeli, düzeltilebilmeli idi. Yazmanın bu yanlışının, insaflı bir yaklaşımla, vezin konusunda olduğu gibi, kafiye konusunda da dikkatsiz ve kayıtsız davranma sonucunda metne aktarılmış olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, bu yazıda yeri geldikçe değinileceği gibi, bir metin, onda karşılaşılan her türlü eksik, kusur ve olumsuzluk için ilk baş vuru kaynağı sayılmalıdır Doğrudan kendisi çözüm verilerine sahiptir. Malzemesi butunuyla değerlendirildiğinde, çoğu kez gerekli anahtarlar kendisinde bulunur. Nitekim bu beytin yazmaya göre bozuk olan kafiyesinin anahtarı 13. beyitte bulunuyordu :

Çun açıldı serâyir-i *gaybî*
Bilinür 'ilm 'ilmi vü 'aybî

1432 Sensin ol hulk-ıla gönüller *onan*
Hulk-ıla halk-ıla bu halkdan *üten*

Yazmaya göre bu beyit kafiyelidir. Mısra sonlarındaki kelimelerin her ikisi de اُنَان olarak yazılmıştır, dolayısıyla aralarında ses benzerliği bulunan kelimelerdir (Bk. 83b.1). Sayın Erünsal ve Ocak bu kelimelere anlam veremediklerinden, kafiye dikkate almaksızın, onları keyiflerince okumuşlardı. Bu beyit, aşağıda *Yedinci tablo* 'da ele alınacak, gerekli onarım, ızahıyla birlikte yapılacaktır.

1682 Kımını gorduñ oda lāyık *sen*
Tālību'l-gālib oda lāyık *sen*

Bu beyit de kafiyeyi gözden ırak tutmanın bir örneği gibi görüliyordu; ama, ihtiyat payı bırakarak, yine de sayın hazırlayanların mısraa bu haliyle bir anlam verdiklerini düşünebilirdik.

Biz, ikinci mısra sonundaki kelimenin *san* okunması gerekirdi, diyoruz. Karşı çıkılacak olursa, aşağıdaki tablolarda yapılacağı türden gramerce ve anlamca bir tahlille anladığımızı anlatmağa çalışırız.

İşte bu kafiyesiz beyitler de, Sayın Erünsal ve Ocak'ın baskı sırasında gösterdikleri bütün dikkat, gayret ve ihtimamlar ile *maharetli* meslektaşların yardım ve uyarılarına rağmen, ikinci baskıda *yine* boy göstermiş, yerlerini korumuşlardır.

Altıncı tablo

Okuyuşta keyfilik ve tutarsızlıklar

İlk baskıda kimi Türkçe ve alıntı kelimeler farklı biçimlerde okunmuştu. Bunun, ya en basit bir tutumla metnin imlâsına dayanmaktan kaynaklandığını, ya da -bir açıklama yapılmış olmamakla birlikte- fonolojik bir yorumla elde edilen değerlerle alâkalı olabileceğini düşünmüştük. Ancak, yaptığımız inceleme sonuç vermemiş, her iki ihtimalin de söz konusu olmadığı anlaşılımış, bu tablonun, metnin biliminin belki de en önemli bilim dallarından biri olan tarihî gramer konusundaki yetersizlikten, daha da önemlisi işi ciddiye almamaktan doğduğu anlaşılımıştı.

Bu tabloyu teşkil eden başlıca olumsuzluk ve tutarsızlıklar şunlardı :

1. Kimi Türkçe ve alıntı kelimeler iki türlü okunmuştu :

ayt-/eyt- : eydür: 595, 634, 637 vd.; aydur: 83, 99,184 vd.; eyitdi: 471; aytdılar: 280, 957,1564; eytdiler: 923, 1655; aydıla: 312; aydıldı: 1131; ayduram: 1234,1253, 1799; eydürem: 1797; aydam: 1420; aydayım: 1737; aydıсарam: 1192; aydalar: 946; eyt: 1727

Ve çok ilgi çekici bir örnek: 397b : *Aydur eyt Rûzbe peyâm eyler*

yoldaş :

yoldaş	674a	(Fazl-ı Hâk her kime ki <i>yoldaş</i> dur)
yol-dâş	1781b	(Şeyha sensin hârif u hem <i>yol-dâş</i>)
yoldâş	1822b	(<i>Yoldâş</i> olmuşdı aña her sâ'at)

Yukarıdaki her üç mısra da kelimenin ikinci hecesi, vezin gereği bir uzun hece değerindedir. Böyle olduğu halde, hece ünlüsünün ikisinde uzunluk işaretiyle gösterilmesi, birinde ayrıca çizgi ile ayrılması ya alıntı bir kelime sanılmasındandı, ya da bizim kavrayamadığımız fonolojik bir yoruma dayanmaktaydı.

Yazma metninde her üçü de kısa okunmasını gerektirecek şekilde *elif*'siz yazılmıştır. (Bk. 39a.10,101b.9,104a.4 *يُولَدُشْ*)

yuy-

127b	yoymamış (Yoymamış hükmini kazâ vü kader)
------	---

521a yuyalar (Huṭbeden sultān adını yuyalar)

Gevāle

881a Gevālede (Bk. 51a.9 : كَوَالِدَه)

883a Gevāleye (Bk. 51a.11 : كَوَالِيَا)

891a,b Gevāleye (Bk. 51b.8 : كَوَالِيَا)

898b Gevala (Bk. 52a.6 : كَوَالَا)

2. Kimi alıntı kelimelerde ünsüz işaretlerinin bilinen ses değerleri, özel bir değerlendirme sonucu olsa gerek, değiştirilmişti :

21b künk (doğrusu: güng)

631a leylek (doğrusu: leglek)

1680a Şīt (doğrusu: Şīs)

3. Metnin okunması sırasında harekelere büyük ölçüde uyulmuş olduğu görülmüyordu. Yazılış tarihi konusu kesin şekilde aydınlatılmamış olsa dahi, yazı türü, taşıdığı tam yazılışlarla büyük ölçüde değerlendirilebilen fonolojik yapı özellikleri gibi önemli verilere dayanılarak en geç XV. yy. ortalarına kadarki bir tarihte yazılmış olduğu söylenebilecek olan nüshanın hareketlerine uyulması doğru ve yerinde idi. Ancak nüshada -başka pek çok yazmada olduğu gibi- yer yer eksik ve yanlış yazılışlar bulunabilirdi. Bunların tamamlanabilmesi ve düzeltilebilmesi için, tarihî gramer bilgisine sahip olunmasa bile, nüshada var olan bütün verilerin topluca incelenmesi, bu yolla elde edilecek olan fonolojik değerlerin kullanılması yeterli olabilirdi. Bu yapılmadığı/yapılamadığı için bazen genel dil yapısına aykırı sapma örneklerdeki harekelere uyulmuş, bazen uyulmayarak yersiz olarak değiştirilmişti. Bu arada doğru yapılmış değiştirmeler de -tabii tesadüfen- vardı :

2a.1	دَر	21b	dir
2a.9	قَامِنُوك	29a	ķamunuñ (Krş. 20a.1 kamusı-la)
2a.11	سِين	30a	sını
aynı	سِنْدَن	30b	senden
2b.4	سِنِي	34b	seni
2b.6	وَاجِبِ الذَات	35b	vācibü'z-zāt
2b.7	طَافِح	36b	ṭāfeh
3b.8	يُولُنْجَه	57b	yolınca
3b.10	بِنْدَه وَ جَاوِيد	59b	bende-i cāvīd
4a.2	مَرِيح	62a	Mirriḥ

4a.8, 10a.6	پَنِهَانْ	68a	pinhān
7a.4	بُزُورْ	116a	büzürgvār
10a.6	بُشْفِيرْ	168a	buşuğır (Kırş. 34a.11 : بُشْفُورْ : 594a: bu- şuğır; ayrıca: 10a.10; بِيرَاغُورْ : 172a: bırağur; 34a.11: قِغُرُورْ : 594b: kığırur)
12b.9	قِلْرْ	217a	kılar
15b.8	يَكَاَنَهْ	270b	yegāne (Kırş. 117a.6 رَايْكَانْ rāyığān -2 kez-)
37a.8	حَصْمُكُورْ	641b	ħasmuñuz
37b.9	ازغِينْ	652a	azıgın
37b.11	قِلَاوُزْ	654a	kılāvuz
46b.2	بِسْلَرْ	797b	besler
54a.3	قِلَاوُزِيْ	928a	kılavuzı
54b.3	لَاچِرِمْ	936b	lā-cerem
55a.4	حَصْمْ	947a	ħasmı
55b.3	خَنِكْ	955b	ħunki
72b.11	شَيْدَا	1249b	şeydā
79a.6	نَشِيبْ	1357b	neşib
94a.8	قَلِيَجَغَزْ	1636a	qalıcagız
99a.7	دَوْلَهْ	1731b	Dövlē
102b.8	جَوْرُنُورْمْ	1798a	çevrunürem
107a.1	اِرِرُورْ	1876a	irirür (Kırş. 40b.9 : اِرُرْ : 699b : irürür)

116b.5-117a.8 arasında yer alan 13 beyitlik kıt'ada 14 kez geçen ve dokuz yerde esre ile, beş yerde ise üstün ile harekelenmiş kelime tercihen *Mevlā* olarak okunmuş, ancak başka yerlerde -meselâ: 759a, 2074b- *Mevlî* okuyuşuna yer verilmiştir.

116b.11	نِكَاهْبَانْ	2057b	nigehbān
117a.1	حَاكْسَانْ	2058b	ħāksān

117a.3	اسْطِقْسَاتِ	2060a	ıstaqıssāt
117b.2	يُقْلِقُ	2069a	yokluk (Krş.117b.2; يُوقِلِقُ 2069b : yokluk)

Bu tablonun yorumu için kullanılabilir kelime ancak gelişigüzel olabilir. Hiç bir ilmî değerlendirme ölçüsünün kullanılmadığı sonucunu veren böyle bir tablo hakkında başka bir kelime bulmak bizce mümkün olmamıştır.

Yedinci tablo

Metni onarma teşebbüsü

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, el yazması metinlerde çeşitli yanlışlar ve eksikler bulunabilmektedir. Bunlar yazar nushası(otantik nusha)ndan yapılan ilk kopyadan başlayarak, yeni nüsha yazıcısının dikkat, itina ve bilgi ölçüleriyle sınırlı olmak üzere, dereceli bir biçimde sonraki nushalara geçen olumsuzluklardır. Bu yüzden bazen mısra ve beyitler anlaşılacak hale gelmekte, yazıcının yersiz müdahaleleri ile metin yer yer tamamen değişebilmektedir. Tarihî bir metni neşre hazırlamaya kalkışanların bu olumsuzlukların nelerden ibaret bulunduğunu önceden öğrenip bilmeleri gerekir. Ancak bu bilgilere sahip olunduktan sonradır ki eldeki nüsha/nüşhaların bu olumsuzluklar bakımından bir değerlendirilmesi yapılabilir. Böyle bir değerlendirme, hemen söyleyelim ki, metnin tek bir mısraını değil, tek bir kelimesini dahi yazmadan önce yapılmalı, metnin bütünü incelenmek suretiyle toplanacak örneklerin tasnifi ve tahlili ile elde edilecek sonuçlara dayanmalıdır.

Sayın Erunsal ve Ocak bu hususta hazırlıksız oldukları, ayrıca bu konuları önemsemedikleri için metnin bir çok yeri eksiz, yanlış ve anlaşılabilir durumda kalmış, en basit onarma teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Yazım ve vezinle ilgili tablolarda (Bk. Üçüncü tablo ,16, Dördüncü tablo, 4) sayın hazırlayanların bu onarma teşebbüslerinden söz etmiş, aslında yalnızca bir *uu* eklenmesiyle sınırlı kalan bu teşebbüslerinde bile başarılı olmadıklarını kimi örnekleriyle göstermiştik. Burada bu teşebbüsün farklı durumlarda ne ölçüde başarılı olduğu ele alınacaktır :

1.Bunlardan bazıları Elvan Çelebi'nin vezni uygulama ve kullanma biçimini değerlendirilmediğinden yersiz ve isabetsizdir. Meselâ, Türkçe kelimelerde kapalı hecelerin bir çok örnekte imaleli, yani uzun+kısa (-) olmak üzere iki hece değeriyle kullanıldığı¹⁵ belirlenip göz önüne alınmış olsaydı :

¹⁵ Pek çok örnek arasından şu seçme örnekleri verebiliriz

66a	Ay (-) geh bedr u geh hilâl her ay
81b	Nışc yandı ne od (-) var ne hatab
171a	Dort yüzünde kı var (-) seccâde

- a. **58b** Bağlu[dur] ol emirde aḥkāmı
246a İşine ‘azl yok[dur] Allāhdan

mısralarında olduğu gibi, gereksiz ekleme ve yersiz düzeltmeler yapılmazdı;

b. 667. beytin ilk mısraı ile 1616. beytin 2.mısraı için sayfa altına ‘Vezni bozuk’ notu düşülmezdi. (Bk. 59. ve 139. s.)

Bu mısralarda *Boz* kelimesi ile *geçüpdür* kelimesinin son hecesi, verdiğimiz örneklerle pek çok başka örnekte olduğu gibi, imaleli idi, dolayısıyla mısraların vezni vardı :

Ol ki yardıydı (yardı-dı değil) Boz divârı

Kim geçüpdür bir niçe (nice değil) evrāk

Sayfa altına ‘Vezni bozuk’ notu konarak vezinsizliğine işaret olunan bir mısra ise, yazmada harekeli olmasına rağmen, sayın hazırlayanların yanlış sanarak bozdukları mısralar için çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir :

1619b Sensin ehl-i dīn degül kāfir

Bu mısranın ilk kelimesi, hareketlerine göre *Sanasın* okunmalıydı. Bu takdirde hem vezinli okunmuş olur, hem de bir anlamı bulunurdu.

2. Bir kısmı, yazmada doğru olduğu halde, görme kusuru veya büyüteç kullanmama yüzünden yanlış sanılarak yapılmış yersiz ve gereksiz onarmaları :

1136b Biz za‘if kulları n’ide (?) dursun

Bu mısradaki *n’ide*’nin sayfa altında gösterildiği gibi ٠٠٠ biçiminde yazıldığı doğru değildir. Nem veya yazıcının belki de düzeltme maksadıyla yaptığı bir silinti yüzünden meydana gelen bozulmaya rağmen, burada (66a.1) en azından *de* değil *re* okunması gereken bir harf kümesi vardır. *Rı*’dan önce ise bir *zel* harfinin bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Nokta olarak değerlendirilen küçük siyahlık, *dal* harfinin nem yüzünden ortaya çıkan silintiden arta kalmış olan üst parçasıdır¹⁶. Harekeleriyle birlikte bu harf kümesi ilk anlamlı biçim olarak *dire* diye okunabilirdi, *n’ide* olarak okunması ise hiç bir yönden söz konusu olamazdı, bu bir yakıştırmadan ibaretti. İlk mısradaki yanlış okunan *ide* kelimesine kafiye teşkil edebilir bir kelime olarak yakıştırılmıştı.

Sayın hazırlayanlar bu onarıma kendileri de güven duymadıkları için ikinci mısradaki *n’ide* kelimesinden sonra soru işareti koymuşlar, ama bizim gibi meraklı

189a	Anda oğlān (--.) bunda pīr olmış
234a	Dort (-) yüz kış her gıce her gun
332b	Bu soze nass çok (-) çok aḥbār
365a	K’ancılāyın ne il (-) gordı ne şeh̄r
1312a	İlle kım za‘f olur (-) mustevlī

¹⁶ *Dal* harfinin nasıl yazıldığı bu beyitte tekrarlanan *dursun* kelimesinde görülebildiği için, aslında bir karşılaştırma unsuru olarak bunlar da işe yarayabilirdi

her hangi bir okuyucunun, pek güvenmiş olmasalar da, teklif ettikleri biçimiyle beyti nasıl anlaması gerektiği yolunda bir açıklama yazmamışlardı¹⁷.

Kendi okuyuş ve onarım tekliflerine göre beyit şöyle okunabilirdi :

Himmetüñ kuvvetüñ ide dursun

Biz za'if kulları n'ide (?) dursun

Bu teklif, anlam bir yana, öncelikle her iki mısraın gramerce yapılarının bozuk olması bakımından kabul edilemez. Onarılmış haliyle doğrusu şöyle olmalıdır :

Himmetüñ kuvvetüñ ire dursun

Bız za'if kulları dire dursun

Bu beytin gramerce ve anlamca tahlilini, bir örnek olmak üzere, şöylece yapabiliriz :

Metnin genel bağlamı içinde, Şeyh Muhlis'in vasiyette bulunarak sözlerini tamamlaması üzerine (1132. beyit) Şeyh Osman konuşmağa başlar ve Şeyh Muhlis'e seslenerek övücü sözler söyledikten sonra (1133-34) dua ve dilekte bulunur.(1135-36) Buna göre 1136. beytin ilk mısraındaki *himmetüñ* ve *kuvvetüñ* kelimelerindeki iyelik eklerinin gönderdiği zamirın temsil ettiği kişi Şeyh Muhlis olduğu gibi, bu mısraın teşkil ettiği cümlenin faili de aynı kelimelerdir. Duada, 'himmet' ve 'kuvvet'in *süreklı* olması dileği, tarz (manner) bildiren bir fiil olan *dur-* fiili ile dile getirildiğine göre, burada *dur-* kılış bildiren yüklem kurucu bir fiil olarak kullanılmış olamaz. *it-* ise niteliksiz, yalın (mücerret)) kılış bildiren bir fiil olarak tek başına yüklem teşkil edemez. O halde en azından kılışa nitelik kazandıracak nesne/vasıf kavramlı bir kelimeye ihtiyaç bulunmaktadır. Böyle bir kelime bağlam içinde ne mantıkça, ne de gramerce var olmadığına göre de bu cümle anlamlı bir cümle olamaz. Cümleyi anlamlı kılacak olan fiil, bu yüzden kılış bildiren bir fiil olarak *ir-* fiilidir.

İkinci mısraa gelince, bu mısraı teşkil eden cümlede gramerce fail bulunmamaktadır; mantıkça fail ise, yine, ilk mısraı teşkil eden cümledeki *himmetüñ kuvvetüñ* kelimeleridir. *Biz za'if kulları* nesne ise -kı öyledir- *ne* ile cümleye katılan anlamca olumsuz sorunun yükleneni de, önceki mısraa açıklandığı gibi, söz söylenen kişi olarak Şeyh Muhlis'tir. Şeyh Osman, Şeyh Muhlis için söylediği övgü sozlerine son verip sözü dua konumuna aktardıktan sonra, 1135. beyitte ve 1136. beytin ilk mısraında devam eden bu olumlu konum birdenbire olumsuz bir konuma dönüştürülmüş olamaz. Olamaz, çünkü sözün konumu aynı zamanda söz

¹⁷ Metin onarımının en önemli noktalarından biri, yayınlayanın, duyduğu tereddude rağmen, teklif ettiği şeklin ne anlama geldiği veya teklif ettiği okuyuş biçimiyle birlikte kelimenin, çevresindeki kelimelerle anlam ilişkisinin, bir başka deyişle metin bağlamı içindeki yerinin ne olduğunu açıklamasıdır. Pek tabii bu pek çok yerde yapılmadığı gibi burada da yapılmamıştı.

Metni anlamaya çalışarak okumamanın bir örneği olan bu mısraın yuzlerce mısra ile büyük bir kume teşkil ettiği, ikinci yazımızda gösterilecektir.

söyleyenle söz söylenen arasındaki konumla ilişkilidir. Şeyh Osman'ın mevkice kendisinden büyük olan Şeyh Muhlis'ten dua yollu dilekte bulunduktan sonra, kendisinin ve sözün konumunu birden değiştirip, ona, himmet ve kuvvetinin bir fayda sağlamayacağını, başka bir deyişle, kendisi de dahil, müritlere onun himmet ve kuvvetinin sürekli bir yarar sağlamasının söz konusu olmayacağını, kulların zayıf, yani bu himmet ve kuvvete lâyık durumda bulunmadığı gibi bir ikincil anlamı gözeterek dahi, söylemesi mümkün değildir.

Söz konusu ikincil anlam ise şu açıdan düşünülemez:

Yine metin bağlamı açısından bu mısra daha önceki duaların yoğunlaştığı bir son dilek, bütün diğer dileklerin âdeta maksat ve hedefini açıklayıcı bir odak dilek mahiyetindedir. Bu dua ile, Şeyh Muhlis'in dünyadan göçeceğini açıklamasından sonra, müritlerin dağılmadan bir arada kalmalarının ancak onun kuvvet ve himmeti sayesinde mümkün olabileceği belirtilmek istenmektedir.

Birbirini tamamlayan şu iki tahlile göre, bu mısra da diğerleri gibi dua ve dilek anlamı dışında bir anlam taşıyamaz, bu yüzden de teklif edilen *n'ide*'nin onarım için bir seçimlik değer taşıdığını söylemek mümkün değildir. Doğrusu, kesinlikle yukarıda kaydedildiği gibi olacaktır.

1542b Gör kı cem' oldı cümlegi kıh u mih

133. sayfadaki bu mısra ile ilgili not (küh: كوه) gereksizdi *Kih ü mih*, yazmada (Bk. 89a.8) böyle okunmasını gerektirecek şekilde yazılmıştı. Ne var ki *esre* harf gövdesine yakın çekilmiş, bu yüzden *vav* gibi görünen bir karaltı oluşmuştu.

1550a Kanı ol müctehid bu din içre

Bu mısradaki *müctehid*, sayfa altında gösterildiği gibi محسده biçiminde değil, açıkça *müctehid* okunacak şekilde noktalı harekeli yazılmıştı. Mürekkep yayılması veya bir sineğin munasebetsizliği gibi sebeplerle meydana gelebilecek lekelerden arındırıldığında, böyle olduğu apaçık görülüyordu. Asıl işaret edilmesi gerekli olan, bu beytin ikinci mısraındaki *mu'tekid* (Burada i'yi bir düzeltme yanlışlığı sayıyoruz. Her halde doğrusu *mu'tekid* olacaktır.) kelimesinin taşıdığı, yazıcının tereddüdünü yansıtan fazla ve yanlış hareketlerdi.

3. Bir kısmı yanlış anlamak ve yorumlamaktan ötürü yapılan gereksiz ve yersiz onarımları, dolayısı ile yapılan iş yanlış onarmak değil, bir bakıma doğruyu bozmaktır :

253b Anlaruñ uşbular-ıdı derdi

Bu mısradaki yapılan onarımla *Anlaruñ* olarak düzeltilmiş kelime, aslında yazmada, sayfa altında gösterildiği gibi ابرنوك değil, ابرنوك şeklinde yazılmıştı (Bk 14b 7); ancak, öyle de olsa, değiştirilen kelimeyle yazılışça benzerliği bulunmaktaydı. Anlamı bozmamakla beraber böyle bir değiştirmenin -başka bir nusha

bulunmadığına göre- neye dayandırıldığını anlamak mümkün değildi. Halbuki onarım açısından göz onunde bulundurulması gereken basit şeyler vardı. Bunlar, noktaların sayısının, yerinin değişebilmesi, yazıcının tanımadığı kelimeyi tanıdığına benzeterek farklı, ama en azından doğru bir kılığa sokması, tam olarak benzetemediğinin yalnızca bir yanını değiştirip yazması, kimi hallerde sadece harf gövdelerini kopya ederek noktaları, hareketleri koymaması vb. gibi yazıcıların ortak davranışlarını yansıtan durumlarıdır. Bu durumlar dikkate alınsaydı, yazılışa daha yakın ihtimaller üzerinde durulabilirdi. Bu ihtimallerden biri, *r'* dan önceki, *be'* nin de içinde bulunduğu bir harf kümesine kursülük eden çizginin başka yerlerdekinden hem farklı, hem de oldukça kısa (Krş. aynı sayfada 1. ve 10. satırlarda: *burāk*, 15. l' de: *bir*) yazılmış olmasına bakarak, burada noktalı bir harf yerine başka bir harfin bulunabileceği idi. Böyle bir noktadan yola çıkılmış olsa idi, bu harfin, en yakın ihtimalle, *mim* olabileceği noktasına varılabilir ve kelimenin *emrenüñ* okunması da mümkün hale gelebilirdi¹⁸.

Bize göre bu mısraın içinde yer aldığı beyit şöyle okunmalıydı :

Zıkr u tesbîh u tâ'at u merdî
Emrenüñ uşbular-ıdı derdî

Burada geniş bir semantik tahlile girilerek bir çok delil ileri sürmek mümkünse de, şimdilik buna gerek yoktur. Ancak yukarıdaki beyitte *derd* kelimesine 'kaygı, tutku' anlamını kazandıran çevre içinde yer alan kelimelerin, *anlaruñ*, yani birden çok başka kişi hakkında değil, *Emre*, yani Baba İlyas hakkında kullanılmış olduğunu ortaya koymak üzere, ilk mısradaki *tâ'at* kelimesinin de aralarında bulunduğu, aynı kavram alanına dahil bir grup kelimenin, yine Baba İlyas hakkında kullanılmış olduğu iki beyti kaydetmek suretiyle, sadece onarmak için değil, anlayarak okumak için dahi metni kendi bağlamı içinde bir bütün olarak ele almanın ne derece önemli olduğunu vurgulamak istiyoruz.

Söz konusu beyitlerden ilki, Baba İlyas'ın övülüp kerametlerinin konu edildiği bölümde, yukarıda kaydedilen beyitten 10 beyit önce geçmekte, ikincisi ise, aynı beyitten 71 beyit sonra, isyan hadisesinin anlatıldığı geniş bölümün girişi mahiyetindeki 25 beyit arasında bulunmaktadır.

243 Tâ'at ü zühd ü takvî vü ta'lîm
Rûzî kılmış aña 'Alîm ü Hakîm

315 Zıkr ü tesbîh u zühd ü 'ilm-i yakîn
Tevbe vü icihâd ender-dîn

Yanlış anlaşıldığı için onarılıp (!) bozulan başka bir mısra şu idi :

727b Hîmmetüñ hâzır it mesâ vu sabâh

¹⁸ *Emre* kelimesi metinde 1045a'da da geçmektedir

Yazmada همتت *himmetin* biçiminde, yani 3. şahıs iyelikli olarak yazılmış olan (Bk.42a.10) kelimedeki iyelik ekiyle, metin bağlamı bakımından bu mısraın da içinde yer aldığı 14 beyitlik bir bölüme konu olan kişiye, yani Yahyâ Paşa'ya gönderme yapılmıştır; başka bir deyişle, kelimedeki iyeliğin mercii olan üçüncü kişi Yahyâ Paşa idi. Sayın Erünsal ve Ocak, bu mısraı, metni anlama düşüncesinden uzak, beyit çerçevesine sıkıştırılmış dar bir bakışla anlamaya çalıştıklarından, ilk mısradaki (*İy Kerim ü Raḥim ü iy Fettāh*) seslenme yoluyla söz söylenenin 2. kişi olduğuna bakarak, kelimedeki göndermenin de ikinci kişiye yapılması gerektiğini düşünmüşler ve eki ikinci kişi iyelik eki olarak değiştirme yoluna gitmişlerdir.

Bu durumda, Elvan Çelebi, onların anladıkları gibi, sabah akşam Tanrı'dan himmet dilememekte, üçüncü kişi olan Yahyâ Paşa'nın himmetini sabah akşam eksik etmemesi için Tanrı'ya niyazda bulunmaktadır. Metnin bağlamı bakımından, Yahyâ Paşa ile ilgili bölümü sonlayan beyit ancak bu şekilde anlaşılırsa doğru sayılabilir.

Gereksiz yere onarılmışa çalışılan mısralardan biri de şu idi :

1315a Oluban Türk dilince uşbu hîṭāb

Bu mısraın ilk kelimesi, yazmada, sayfa altında gösterildiği gibi, (s.114) اولدين biçiminde yazılmıştır. (Bk. 76b.4) Sayın hazırlayanlar bunu *oluban* olarak değiştirmişlerdir. Bu değiştirmeyi, aralarında yazılışça benzerlik bulunmadığından, kabul etmek mümkün değildir; bu bir kolaya kaçma yollu zorlamadır. Yukarıda vezinle ilgili tabloda vurguladığımız gibi, Türkçe kelimelerde kapalı heceleri imaleli kullanma hususu göz önünde bulundurulmuş olsaydı, böyle bir zorlamaya gerek kalmadan, kelime, küçük bir yazıcı yanlış düzeltilerek *oldı* diye okunabilir, onarım böylece doğru yapılmış olurdu.

Mısraın doğru okunuşu şöyle olmalıydı :

Oldı Türk dilince uşbu hîṭāb

Burada yanlış anlama/anlamama konusunda verilen şu üç örnek, sayfa altlarına konan notlarla onarıldıklarına işaret olunmaları vesilesiyle ele alınmıştır. Aslında, sonraki yazılarımızda görüleceği üzere, sayın hazırlayanlar, çok önemli bilgiler ihtiva eden yüzlerce beyti anlamamışlar, bu yüzden de yanlış yorumlamışlardır.

4. Bir kısmı tamamen anlamamaktan kaynaklanan, kimi yerde mısraları/beyitleri her türlü zorlamayla bile anlam çıkarılamayacak duruma getiren onarmalardı (!) Aşağıda tek tek gösterileceği gibi, Sayın Erünsal ve Ocak yaptıkları bu tür onarmalarda kendilerinden emin bir tutum sergilemişler, bu yüzden çoğu kez soru işareti de koymamışlardı. Bunların kendilerince gerçekten bir türlü anlaşılır yanı bulunuyorsa, bunu bize de anlatmalarını diliyoruz.

369b Varlığın külli ol viresi sana

Aslında sayfa altında kaydedildiği gibi سی değil, yazmada harekesiyle birlikte açıkça *sayı* olarak okunacak biçimde yazılmış olan kelime (Bk.21b.2: سَيِي), hazırlayanlarca olmayan iki harfle (*vav-ri*) birlikte *viresi* kelimesine hece yapılmış, fakat nedense سانا 'ya dokunulmamıştır. Eğer bu kelime de *saña* (< سكا) olarak değiştirilmiş olsaydı, mısra bir anlam kazanabilirdi. Belki de Sayın Erünsal ve Ocak سانا 'yı gerçekten *saña* diye değerlendirmişler, ne var ki değiştirmeyi unutmışlardı, veya aslında değiştirmişlerdi de, dizgi ve düzeltme yanlışları olarak gözlemlerinden kaçmıştı.

Sana, burada san- fiilinin gelecekle çakışan geniş zaman ifadeli -a kıp ekiyle çekimlenmiş biçimidir. Aslında Anadolu sahasında daha çok *sana-* olarak kullanıldığı görülen fiilin *san-* biçimi *Dîvânü Lügâti't-Türk* 'te bulunmaktadır.

Buna göre beytin doğru okunmuş biçimi şöyledir :

İltür-iseñ sen anı sultāna
Varlığın külli ol sayı sana

(Ayrıca bk. : *sayı* : 36b *Hâzır olur çü bunları sayı*, 68a *Getürüñ didi on yılı sayı* ; *san* : 2008b *Dök bu san u sağış [u] elvāni*)

1313b Guz issini key yakın görünür (?)¹⁹

Bu beyitle ilgili olarak önce şunu kaydedelim ki, *issini* diye okudukları ve sayfa altında (Bk. 114. s.) yanlış olarak اسی بنی biçiminde yazılmış olduğunu kaydettikleri kelime, yazmada çıplak gözle dahi *issisi* okunabilecek bir açıklıkta yazılmıştı. (Bk. 76b.1).

Mısraın ilk kelimesine gelince, hazırlayanlar sayfa altında bunu da غز olarak yanlış kaydetmişlerdi. Yazmada kelime *vav* ile غوز biçiminde yazılmıştı. (Bk.76b.1)

Guz'un ne demek olduğu, mısraı şu haliyle nasıl anladıkları, kitapta ne bir not, ne de sözlük bulunduğundan belli değildi; ancak, yukarıda başka vesilelerle değindiğimiz gibi, bu okuyuşları kendilerinin birer teklifi olarak kabul etmek zorundaydık, aksi halde bunun gibi yüzlerce mısraın anlamsız harf kümeleriyle okunduğunu söylemek, sanırım kendileri için büyük bir haksızlık olacaktı. Bu sebeple, bu mısra için teklif edeceğimiz okuyuşu da, diğerleri gibi, sergiledikleri güvenli tutumu devam ettirerek reddedeceklerini ve kendi anladıklarıyla bizim anladığımızın üçüncü kişiler için değerlendirme konusu olmasını sağlayacaklarını umuyoruz.

¹⁹ Bunun, aynı zamanda, yukarıda 2 maddede kaydedilen, metindeki doğruyu yanlış görüp yanlış okuma ile alâkalı gereksiz onarmanın bir diğer örneği olduğunu da kaydedelim

Bize göre bu kelime, en kolay yoldan, yazıcıların yapabileceği yanlışlar arasında önemli bir yer tutan, noktanın unutulması, gerekmediği halde konması, yerlerinin ve sayısının karıştırılması gibi yanlışlar göz önünde tutularak, *gûr* şeklinde okunmalı idi. Böylece, yanındaki kelimenin de *issisi* olarak okunması şartıyla, ne onarıma ne de açıklamaya gerek duyulurdu.

O takdirde, doğru okunmuş kelimelerle mısraın doğru okunuşu şöyle olacaktı :

Ġür issisi key yakın görünür

Peki, kelime neden *gûr* olacaktır ?

Bunun cevabı, ancak anlamca bir tahlille verilebilir. Yukarıda örneklerini verdiğimiz bu tahlilin dayanaklarını -sınırlı da olsa- yaptığımız açıklamalarla gösterdiğimiz için, bu ornekte, geniş açıklama yerine, sadece metin bağlamı çerçevesinde çağrışım alanı açısından ilişkili kelimeleri sıralamakla yetineceğiz :

1312a : *za'f* (rahatsızlık, hastalık), *ölüm* (aynı alanda bulunduğu halde zıhinde kalan bir kelime), 1313b : *gûr* (mezar), *issî* (ateş), *gûr issîsi* (kabır ateşi, cehennem ateşi).

Bu beytin ilk mısraı ise onarmaya güç yetirilemeyen mısralarla birlikte ele alınacaktır.

1320b Bir budak anda nokta rengânî (?)

Sayın hazırlayanların *rengânî* diye okuyup, bu okuyuşa güven duymadıklarını belirtmek üzere yanına soru işareti koydukları kelimeyi ben hiç bir sözlükte bulamadım. Ne anlama geldiğini kendileri her halde açıklayacaklardır.

Onarıma şanssızlığına uğramış bulunan bu mısradaki yazmaya göre, aslında ilk bakışta *rez kânî* olarak okunabilecek şekilde yazılmış anlamlı iki kelime bulunmaktadır. (Bk.76b.10 رزکانى)

Metin bağlamı açısından bu mısra, bir menakıbın olağan üstülüğü çerçevesinde, Aşık Paşa'nın bir seyrinde (ruyasında) ikinci kez ateşli bir hastalığa yakalanması, bu sırada Tanrı'nın Türk dilince

İssiden korkma gölgelik eyleñ

Ustüñe dut anuñ-ıla diñlen

hitabına mazhar olması, bu emre uyarak ateşten kurtulmak için bir gölgelik yapıp altına sığınması ve öylece iyileşmesinin kendi ağzından nakledildiği beyitlerden birinde (1312-1320) bulunmaktadır. Böyle bir bağlam içinde teşekkül eden çağrışım alanlarında bir araya gelen *issî*, *gölgelik*, *çetr* (çadır); *kasab* (kamış), *şāh* (dal), *budak* kelimeleri arasında yazmadaki *rez* (üzüm) kelimesinin yer alabilmesi en uzak bir çağrışım dahi mümkün olamaz; bu yüzden de, müstensih yazışına göre anlamlı bir kelime olarak öyle okunabilse dahi, metni anlayarak okumağa çalışan bir kimsenin bunu doğru kabul etmemesi gerekir.

Aslında bu kelime, sonraki 1321. beyitten anlaşılacağı gibi, kamıştan yapılan gölgeliğin görende hayranlık uyandıran olağan üstu güzelliğinin dile getirildiği bir bağlam çerçevesinde yer almaktadır. Aynı çerçevede yer alan *kān* (maden ocağı) kelimesinden doğan çağrışım alanına böyle bir çerçevede girebilecek kelime olsa olsa kıymetli bir maden/taş olabilir ki, o da, metindeki yazılışa göre tek ihtimale bağlı *zer* (altın)'dır.

Bu anlamca tahlil bir yana, basitçe bir yaklaşımla, noktanın yerinin değişmiş olduğu ihtimalini göz önünde bulundurmamak dahi beyti onarmak için yeterli olabilir.

Beytin doğrusu şöyledir :

Çetr-sân sâye kıluram anı
Bir budak anda noқта zer kânı

1343a Dükene mı bu cümle maḥlūkāt

Sayfa altına konulan notta (Bk. s.116) metinde 'Ya dükene mı' diye yazıldığı belirtilen kelimelerden ilkinin fırlatıp atan Sayın Erünsal ve Ocak, sadece *dükene mi* ile mısraı onarılmış saymışlar, anlayışlarına duydukları güvenle sonuna bir soru işareti dahi koymamışlardı. Mısraa tek başına bir anlam verilebilirdi, ama gramerce bir tahlilde 1344. beyitte yer alan *ṭapınup-durur* yüklemine yüklenici (fail) olan, bu mısraın da içinde bulunduğu 1343. beyitte başka bir fiilin (*düken-*) yeri nasıl açıklanabilirdi? Bu beytin, altındaki beyitte bulunan cümlenin yüklenicisi (faili) olduğunu nereden çıkardığımız sorulacak olursa, bunu 1344. beytin başındaki *kamusu* kelimesinden çıkardığımızı söyleyebiliriz. Çünkü *kamusu* burada, önceki beyitte, "*cümle maḥlūkāt* (bütün yaratıklar), "*tā be-ḥaddi cemād u hayvānāt*" (varlık sınırı içinde kalan canlı-cansız varlıklar) kelimelerindeki çokluk ekleriyle çokluğu belirtilen varlık ve yaratıkların bir araya gelmeleriyle oluşan bütünü belirtmek üzere; yani ayrı ayrı ve bir arada olmak üzere, hepsini temsil eden bir kelime olarak kullanılmıştır. Anlamca söz konusu olan bu durum, gramerce duruma da yansımakta, dolayısı ile 1343. beyit ile 1344. beytin başındaki *kamusu* kelimesi cümlede ortak fail olarak yer almış bulunmaktadır.

Sayın Erünsal ve Ocak'ın *Dükene mi*'sinin ne olması gerektiğine gelince :

Bir az önce açıklanmağa çalışıldığı gibi, burada çekimli bir fiil olamaz, olsa olsa bir ismin (maḥlūkāt) önünde yer alabilecek vasıf anlamlı bir veya iki kelime -Nitekim burada iki kelime bulunmaktadır.- olabilir. Bunlardan ilki, hemen ilk bakışta okunabilen *yad*'dir. İkincisi buna *vav*'sız, yalnızca bir ötrü ile bağlanmış ki, asıl onarılması gereken de budur. Bizce bu kelime -yine vasıf bildiren bir kelime olarak,- *yad* ile ya eş veya yakın anlamlı, ya da ona zıt anlamda bir kelime olmalıdır. Yazıcının, tanımadığı için kendince farklı bir kılığa soktuğu²⁰ bu ke-

²⁰ Yazıcının, bu kelimedede olduğu gibi, bir *mum* katarak kılığını değiştirdiği bir başka kelime, *Sekizinci tablo* 'da onarımı ele alınacak olan 38 beytin ikinci mısraındaki *ışığımda* kelimesidir

lime, büyük bir ihtimalle Arapça'dan alıntı 'örtülü, saklı, gözle görülmez' anlamında *kinnî*'dir. Böylece 'bilinmez, tanınmaz' anlamındaki *yad* ile *kinnî*, aynı hızda ilgilendirilmiş vasıf bildiren iki kelime olarak, *maḥlūkāt* ismine katılmış kelimeler konumundadırlar.

Bize göre söz konusu mısraın fail olarak katıldığı cümleyi meydana getiren 3 mısra şöyle okunmalı :

Yad u kinnî bu cümle maḥlūkāt
Tā be-ḥaddî cemād u ḥayvānāt
Ḳamūsı ṭapınup-durur bu ere

ve şöyle anlaşılmalıdır :

"Bilinmez ve gözle görülmez bütün bu yaratıklar, varlık sınırı içindeki canlı-sız canlı tüm varlıklar, (bunların) hepsi bu ere bağlanmış, boyun eğmiştir."

5. Nihayet, hazırlayanlar, kimi mısraları onarmaya/onarıırken bozmaya güç yetirememişler, böyle yerlere okunamayan kelime/kelimeler için parantez içinde üç nokta koymuşlardır. Aşağıda bunların sadece beşi ele alınıp önemleri ölçüsünde gerekli açıklamalar yapılacak, diğerleri ise ikinci yazımızda sergilenecek ve onarılacaktır.

1099b Ḳıldı bu (...) ṣād u bunlar 'ür

Sayın Erünsal ve Ocak, burada da yazıcının tanıyamadığı için kendince bozup yazdığı bir kelimeyle karşılaşmışlar, ancak böyle yazmakla onun ne anladığını dahi kavrayamamışlardır.

Hemen söyleyelim ki, burada tek kelime vardır, demek ki hiç düşünmeden okudukları gibi bir *bu* kelimesi yanında onarılacak olan ikinci bir kelime bulunmamaktadır. Böyle olunca da, sayfa altında gösterilmesi gereken سننى değil, بوسننى 'dır.

Kelimenin ne olması, dolayısıyla nasıl onarılması hususuna gelince :

Önce bunun, metin bağlamı göz önüne alınmadan, mısra/beyit çerçevesinde yapılamayacağını belirtelim. Metin bağlamı açısından bakıldığında, bu mısra, 1082. beyitle başlayıp 1139. beyitle sonlanan bir bölüm içinde yer almaktadır. Bu bölümde Elvan Çelebi, Şeyh Muhlis'in ağzından Mısır'dan Anadolu'ya dönüşünden sonraki yıllarda başına gelenleri anlatmakta²¹, bu arada tabîî afetler yüzünden meydana gelen kıtlık ve bu yüzden halkın içine düştüğü sıkıntılardan söz etmektedir. Yazar burada hikâyeyi Hz. Yûsuf hikâyesi çerçevesine oturtmakta, *Hz. Yûsuf* la aynı kaderi paylaştırdığı *Şeyh Muhlis*'i onunla aynileştirerek kendisini *Yûsuf* adıyla anmaktadır. (Bk. 1093, 1096) İşte bu beyitte, aynı hikâyenin bir motive atıfla, başka bölgelerdeki halkın (burada: Şeyh Muhlis'e boyun eğmeyenlerin) kıtlık sebebiyle açlığa (burada: eli boş, aç açık= 'ür) düşmelerine rağmen, Yû-

²¹ Bk 1081

Çun ledunden bu 'ılmı ḥarc itdi
Kendu hem n'oldugını derc itdi

suf(=Şeyh Muhlis)'ün aldığı tedbir sayesinde (burada: Şeyh'in duası üzerine -1096- fazl-ı Kerîm ile) kendisi ve Mısır halkının (burada: Şeyh'e sığınıp boyun eğenlerin) bir sıkıntı çekmedikleri nakledilmektedir ki, bu bağlam içinde, yukarıda bırakılan boşluğu dolduracak olan kelimenin kendiliğinden *Yūsuf* olması gerektiği anlaşılır. Gramerce bir tahlilde, cümleye nesne (çünkü fiil *-kıl-* geçişlidir) olan bu kelimenin, belirli bir nesne olarak *Yūsuf*'ı biçimini alacağı da ortaya çıkar. Bu iki tahlilin sonucuna göre, mısraın onarılmış doğru biçimi, başka bir iki önemsiz düzeltme ile,

Қıldы Yūsuf'ı şād [u] bunlar[ı] 'ür

şeklinde olacaktır.

1230a (...) taş küllesi tenhâ

Bu mısra da aslında onarılacak bir şey bulunmuyordu; yazmaya göre ne ek-sik bir yazılış vardı, ne de bir yazıcı müdahalesi. (Bk. 71b.8 *بشمو*) Sayın hazırlayanlar küçük bir noktayı gözden kaçırmışlardı; o da ilk kelimedeki harf kümesinde *vav*'ın ayrı bir kelime (bağlama edatı) olduğu idi. Bunun yazmada başka örnekleri de bulunuyordu, ama Sayın Erünsal ve Ocak okumaya başlamadan önce metni imlâ özellikleri açısından incelememişler, yazıcının yazımda tutturduğu yol konusunda ön bilgilere, dolayısıyla da okurken kullanacakları verilere sahip olmamışlardı.

Bu değerlendirme yapılsaydı mısra doğru olarak şöyle okunacaktı :

Benem ü taş küllesi tenhâ

1269b Elüñ ortada (...) veya urğıl (?)

Onarılamayan bu mısra da nemden ileri gelen mürekkep akıntısı yüzünden oluşan leke, kimi harfleri seçilemez hale getirmişti. Bu, çok basit bir yaklaşımla okuyamamanın bir mazereti idi. Ancak eski metin neşretmeye kalkışanların gerekli değerlendirmeyi yapmadan bu gibi mazeretlere sığınmırmeye hakları yoktur. Gerekli değerlendirme ise, bu yazıda örnekleri verildiği gibi, mısra/beyit çerçevesinde kalmayarak metin bağlamı içinde çözüm aramaktır.

Metin bağlamı açısından bu beyit, Aşık Paşa'nın manevî muştular (mübeşşîrât)a erdiği seyirlerinin (rüyalarının) anlatıldığı bir bölümde (1192-1348) yer almaktadır. Bu seyirlerden birinde (1244-1273) Hızır, Aşık Paşa'ya bir ulu kafa²² gönderir. Bunun üzerinde iç içe altı daire bulunmaktadır. Getiren kişi, Aşık Paşa'ya, bu dairelere bakarak dilediğine parmak basmasını, parmak bastığı dairenin kendisine verileceğini söyler. Bu dairelerden ortadaki çok büyüktür, ancak içinde yazı çizi olarak hiç bir şey (1260b : *Ne hutût u nukûş u bend ü ne pîç*) bulunmamaktadır. Dairelerin her birinin çevresinde ise, 'türlü türlü meşâyih'in kavli

²² 1253 beytin ikinci mısraındaki Nüh'un gemisine benzetilmesini de göz önünde tutarak, burada *kafa*'nın , 'kafa taşı, kafa taşı biçiminde kure kesiti" anlamında kullanıldığını söylemek mümkündür

olan' (Bk. 1266) 'bın tedbir yazılı'(Bk. 1261b)dır. Aşık Paşa bunların birisine doğru parmağını uzatır. Bu sırada kafayı getiren Azız (Ayrıca bk.1251a, 1269a) Aşık Paşa'yı uyarır. İşte ele aldığımız beyitte bu uyarı dile getirilmektedir

İlk mısırada "Bu altıdan²³ turgıl !(geri dur, vazgeç !)" uyarısında bulunan Aziz'in bu bağlam içinde yapabileceği ikinci uyarı/tavsiye, Aşık Paşa'yı, metinde kendi ağzından çok ulu olduğu belirtilip (1259-60) diğer beş daireden farkı ve üstünlüğü vurgulanarak zihinde odaklaştırılmış bulunan altıncı dairenin bu farklı ve üstün yanına, *yazısız çizisiz olan içine* yöneltmekten başka bir şey olamaz. İşte metnin bağlamına göre, bu uyarı mısırada iki kelime vasıtası ile yapılmaktadır. Birincisi *orta* kelimesidir. 1259b'de en büyük dairenin yerini belirtmek üzere kullanılmış olan bu sıfat (*Orta yirdeki dâire key ulu*), onarma konumuz olan ikinci mısırada da *ortada* biçiminde geçmekte, ancak bu kez dairenin *yerini* değil, yukarıda belirttiğimiz gibi, uyarı hedefi olan *içini* belirtmektedir. Bu durumda 'ortadaki' anlamıyla kullanılmış olan *ortada* kelimesinden sonra, burada, ya *dairenin içi* kelimeleri, ya da bu dairenin niteliği olarak daha önce 'yazısız çizisiz' anlamı ile sıralanan (1260b : *Ne hutûf ne nukûş u bend ü ne pîç*) kelimelerin anlamını aktaran bir kelime yer alabilir. İşte uyarı vasıtası olan kelimelerden ikincisi de bu kelimedir. Vezin de dikkate alındığında, bu kelimenin uzun kısa değerinde iki heceli bir kelime olması gerekir ki, o da, bize göre, *sâde*²⁴'dir.

Buna göre beytin onarılmış doğru biçimi şöyle olmalıydı :

Ol 'aziz dir bu altıdan turgıl
Elûñ ortada sâdeye urğil

Bu uyarı ve yönelmenin sebebi muteakip beyitte açıklanmaktadır ki bunu da yaptığımız tahlilli güçlendirici bir delil olmak üzere kaydedelim :

Kım ol altıyı Qâdir-i kudret
Buña muhtâc kıldı bî-'illet

1313a (...) çünkim 'adüvv-i dîn-durur

Önce okunuşu çözümsüz bırakılan kelimenin, nushada, hazırlayanların sayfa altına aktardıkları gibi حَرّ değil, حَرّ biçiminde yazılmış olduğunu belirtelim.

Onarılma meselesine gelince : Bu mısraın eşi, yukarıda 4. maddede ele alınmış, gerekli açıklama yapılmıştı. Bu mısraı da ilgilendiren aynı açıklamaların kılavuzluğu ile, okunuşu çözümsüz bırakılan bu kelime de kolaylıkla bulunabilir. Bu yuzden yeniden geniş açıklamaya gırışmeden, yalnızca, burada oluşan çağrışım alanı içinde, metne yansıyan 'adüvv-i dîn, issi (ateş), *yakmak* kelimeleri ile zihinde kalan *inkâr, cehennem* vb. kelimeleri kılavuzlayarak, bu kelimenin de

²³ Sayın hazırlayanlar bu kelimeyi *olmuşden* diye okumuşlardır Metin değil, kelime okumanın bir başka ilgı çekicı orneği olarak takdirlere sunulur

²⁴ *Sâde*'nın bu anlamı için bk Steingass, *Persian-English Dictionary* , Beyrut, 1970, s 639 without writing and impression

'ateş, cehennem ateşi' anlamında bir kelime olması gerektiğini belirtmekle yetinmiyor, ve *harr* (ısı= yakıcı sıcaklık, ateş) olarak onarıyoruz. Yalnız bu onarmanın mısraın doğru anlamı için yeterli olmadığını da kaydedelim; çünkü sadece bu onarımla mısra :

Harr çünkım 'adıvv-ı dîn-durur

bçiminde kalır kı, bu haliyle mantıkça bağlam bakımından kusurludur; yanı *harr* (ateş)'in '*adıvv-i dîn* (dın düşmanı) olması ilişkisi mantıkça sakat bir ilişkidir. Bu iki kavram arasındaki ilişki, İslâm inancına göre ateşin dın düşmanı için olmasıdır ki, işte mantıkça doğru olan bu ilişki mısradaki ikinci yanlış düzeltmemize yetmektedir. Buna göre tahsis anlamlı bir yönelme hali eki ile mısra :

Harr çünkım 'adıvv-i dîne-durur

şeklinde düzeltilmiş olur.

Son olarak, Sayın Erünsal ve Ocak'ın anlamayıp anlaşılmas bir okuyuşla sundukları her iki mısraı cümleyi tamamlayan müteakıp mısra ile birlikte ve nesre aktarılmış olarak veriyoruz :

1313 Harr çünkım 'adıvv-i dîne-durur
Gür ıssısı key yakın görünür
1314a Kim beni yakısar Hüdâvendâ

“Ateş din düşmanı içinse de, ey Tanrım, kabir (cehennem) ateşinin beni yakacağı çok yakın görünür ”

1432 Sensın ol hulk-ıla gönüller onan (?)
Hulk-ıla halk-ıla bu halkdan uten (?)

Sayın hazırlayanlar, her iki mısraın sonundaki kelimelerden sonra, okuyuşlarına güven duymadıklarını belirtmek üzere, soru işareti koymuşlar, ama nedense sayfa altında (Bk.s.124) bu kelimelerin okunamadığını belirten işareti (.) kullanmışlardı. Bu yüzden bunları tereddütle okunmuş değil, okunamamış/onarılamamış sayıyoruz.

Yazıcının bu kelimeleri yazarken bir tereddüdü bulunmadığından, yazmada bir eksiklik ve kusur bulunmuyordu (Bk. 83b.1 أُنَّ), tereddüt ve kusur Sayın Erünsal ve Ocak'ın kendilerinde idi, metni anlayarak okuyamamalarında idi.

Eski metinlerde bir türlü okuyuşla tanınamayan, sözlüklere bakıldığı halde o yapısıyla bulunamayan veya bulunduğu halde anlamı uygun düşmeyen kelimeler için tutulacak bir yol vardır kı, o da alfabe yetersizliği yüzünden kımı işaretlerin birden çok ses değeri taşımalarını dikkate almak suretiyle, mümkün ses değerlerine göre esaslı bir sozluk araştırması yapmaktır. Bu aslında hem yorucu, hem

zaman alıcı bir iştir, ama buna katlanmanın metin neşriyle uğraşanlara çok şey kazandıracığı da şüphesizdir²⁵.

Sayın hazırlayanlar metni anlayarak okumaya çalışıp, yukarıda açıkladığımız yoldan giderek, bir az emek, bir az da zaman harcamayı göze alabilselerdi, metinde bütün kurucu sesleri aynı işaretlerle belirtilmiş, yani eksiksiz olarak aynı biçimde yazılmış olan iki kelimeyi sözlüklerde -tabii fiil tabanı halinde- *ut*-ve *öt*-olmak üzere bulabileceklerdi. Bundan sonra iş hangisinin ilk mısra sonunda, hangisinin ikincisinin sonunda bulunmasını belirlemeye gelirdi. Bunun ancak anlam tahlili ile yapılabilir olması sebebiyle, yanlışla düşebilirlerdi, ama hiç değilse bağışlanamaz bir yanlış da yapmamış olurlardı.

Bağışlanamaz yanlış, Sayın Erünsal ve Ocak'ın teklif ettikleri iki kelimenin kafiye bakımından bir araya getirilmelerinin mümkün olamayacağını düşünememiş olmaları idi. Bunu bir zühul, bir dikkatsizlik eseri olarak gözden kaçma saymıyoruz; çünkü sayın meslektaşlarımız bunu başka yerlerde de yapmışlardı.(Bk.*Beşinci tablo*)

Bu beyitte anlam ilgisi bakımından ilk mısraın sonunda yer alması gereken kelime *utan*, ikincinin sonunda bulunması gereken ise *öten*'di, ve beyit doğru okunmuş olarak şöyle yazılmalıydı :

Sensin ol hulk-ıla gönüller utan
Hulk-ıla halk-ıla bu halkdan öten

Bu tablo sayın hazırlayanların ilk baskıdaki metni onarma teşebbüsünün belli örnekleriyle sınırlı tutulduğu için burada noktalanmıştır; ancak daha pek çok onarıma muhtaç beyitle yıkıldı yıkılacak bir enkaz manzarası gösteren metin ele alındığında, bu tablonun sınırı alabildiğine genişlemiş olacak ve daha hüznü verici, daha iç karartıcı bir görüntü ortaya çıkacaktır.

Bu tabloda gösterilen bütün olumsuzluklar, bütün kusur, eksik ve yanlışlar da ikinci baskıya *aynen* aktarılmış, *gösterilen bütün çaba ve verilen bütün emeklere rağmen (!)* ikinci baskıda *yine* ve *hâlâ* boy gösteren lekeler olarak kalmıştır.

Sekizinci tablo

Onarma teşebbüsünde ikinci adım

Sayın Erünsal ve Ocak yeni baskı için yazdıkları *Önsöz*'de, "Bu yeni baskıda...asıl metinde...gözden kaçan yahut basım sırasında ortaya çıkan yanlışlıklar, görülebildiği ölçüde düzeltilmeğe gayret edilmiştir." (s.XIII) diyerek, bu arada dikkatlerini çeken değerli meslektaşlarına yakın ilgi ve uyarıları için adlarını ver-

²⁵ Ne yazık ki, yıllardır gorule geldiği üzere, pek çok kimseler -Bu kimselerin çoğu unvanlıdır- böyle yapmak yerine, *maharetini* kendilerinin tayin ettikleri bilir kişilere baş vurmaya yeğlemiş, Sayın Erünsal ve Ocak'ın da yaptığı gibi, *Onsoz*'de o bilir kişilerin adını zikretmek suretiyle kendi eksik ve kusurlarını bir de onlara yuklemişlerdir

meden teşekkürlerini sunmayı da ihmal etmeyerek, ilk baskıdaki metin yanlışlarının onarılması için yeni bir teşebbüste bulduklarını haber veriyorlardı. Bunu okuyunca hem sevindik, hem de heyecanlandık. Acaba kendileri ve değerli uyarıcı meslektaşları bizim tespit ettiğimiz yanlışlardan hangilerini görebilmişlerdi ve bizim yapmağa çalıştığımız onarımlar ne ölçüde yerinde ve uygundu. Bu sevinç ve heyecanla ikinci baskıyı hemen incelemeye aldık. Karşımıza çıkan sonuç, heyhat ki, öyle küçük dağların değil, ulu bir dağın doğurduğu fareydi.

Üstelik iki bakımdan : Birincisi, bu ikinci teşebbüs, yalnızca ilk baskıdaki teşebbüste onarımı başarılabilen bir kaç mısra ile sınırlı kalmış; ikincisi, meslektaş ilgi ve uyarılarının katkısı bulunduğu halde, yine sonuç vermemiştir.

İşte bu tabloda bu ikinci teşebbüsün sonuçları ele alınacaktır.

38b Lâ-yezâl işigimde²⁶ işde-durur

Bu, mısraın ikinci baskıdaki, uyarı üzerine değiştirilmiş biçimidir.

İlk baskıda şöyle okunmuş :

Lâ-yezâl işlemekde işde-durur

ve yapılmış olan onarımın doğruluğuna duyulan güvenden ötürü değiştirilen kelimenin yanına soru işareti konulmamıştı. Halbuki, yazmada, sayfa altında (Bk 4. s.) kaydedildiği gibi, iki kelime bulunmakta idi. (2b.9: اول ايشكده) Yapılan düzeltme (!) ile bunlardan ilki fazla bulunarak atılmış, yazıcının atladığı sanılan bir lam ilâvesiyle de ikinci kelime *işlemekde* diye onarılmıştı.

İkinci onarım denemesinde ilk kelime yine yok sayılıyor, ikinci kelime ise, yazmadaki yazılışı doğru sayılarak, *işigimde* diye okunuyordu.

Ne yazık ki, ilki gibi bu teşebbüs de başarılı olamamış, üstelik bu okuyuşla anlam birinciden daha aykırı bir yöne kaydırılmış, yorum bakımından çok tehlikeli bir mahiyete büründürülmüştür.

Kısaca açıklayalım : Metin bağlamı bakımından bu beyit *Menâkibu'l-Kudsiyye* 'nin ilk bölümü olan 77 beyitlik "Münacat" bölümünde yer almaktadır. Burada Cenab-ı Allah'ın varlığı, birliği, kudreti, yaratıcılığı dile getirilmekte iken, Elvan Çelebi 37. beyitte :

Melekûta kalem süren Allâh

Ceberûta 'alem uran ol Şâh

diyerek Melekût ve Ceberût'u da O'nun yarattığını beyan etmekte, ele alınan mısraın yer aldığı beyit işte bunun ardından gelmektedir. Beytin ilk mısraı (*Kâf [u] nûn kim bize nüvişte-durur*) dahil, buraya kadarki beyitlerde söz söyleyen konumundaki kişi Elvan Çelebi, hakkında söz edilen ise Tanrı'dır. İşte Sayın Erünsal ve Ocak, yaptıkları düzeltme (!) ile Elvan Çelebi'yi Lâ-yezâl (Tanrı) karşısında

²⁶ Bu da yeni baskıdaki gözden kaçan düzeltme yanlışlarından biridir, her halde *ışigimde* olacaktır

-söylemesi değil, aklından geçirmiş olması düşünülemez- bir mertebeye yükseltmekte, zavallıya, Lâ-yezâl(Tanrı)'in, kendisinin eşliğinde (çünkü iyelik eki ile gönderilen Elvan Çelebi olmaktadır) iş görmekte olduğunu (Hâşâ !) söylemiş olmak isnadında bulunmaktadırlar. Hâşâ, sümme hâşâ ! Elvan Çelebi böyle bir söz söylememiştir, bu isnattan da muhakkak kı ruhu pek incinmiştir.

Bu mısra da bütün bunlara, yazıcının²⁷ kelimeye, tanımadığı kelimeyi tanıtır duruma koymak gibi bir iyi niyetle, fazladan bir *mim* katması yol açmıştır.

Mısra ancak bu *mim*'i kaldırmakla onarılabilir²⁸, ancak o taktirde doğru olabilirdi :

Lâ-yezâl ol işikte işde durur

O zaman beyit, yukarıda belirttiğimiz gibi, Tanrı'nın yaratıcılığından sözü edilen bir metin bağlamı içinde, doğru olarak :

“Lâ-yezâl(Ebedî diri olan Allah), bize yazılmış olan (bızım gibi yaratılma mevkiinde bulunanlar için söz konusu olan) kâf ve nûn (Kun= Ol !) eşliğinde (yaratma mevkiinde) bu işi (yaratma işini) işler durur.” diye anlaşılabilir.

Düzelttiğimiz biçimiyle bu beyitte ifade olunan düşünce, 39. beytin ilk mısra ile de teyit olunmaktadır :

Yoğluğu varlığa kılan da'vet

Ayrıca 50a, 52b.'de de aynı düşünce yansıtılmaktadır :

408a İki öküz on iki müd buğday (?)

Bu mısra ilk baskıda :

İki öküz (...) müd buğday (?)

bıçımındeydi, demek kı o zaman okunamayan kelime (on ıkı), bir meslektaşın uyarısıyla bu kez okunmuştu. Ama tereddüt devam ediyordu, çünkü mısraın sonuna yine soru işareti konmuştu.

Sayın hazırlayanların tereddüt etmekte hakları vardı; çünkü ikinci mısra ile birlikte düşünüldüğünde, iki öküzün on iki müd buğday, -hayır, daha çoğunu- on katını yemesi, sonra da bunun herise(=keşkek) sayılması ne demektir? Elbette hiç bir şey demek değildi.

Bu beyit metninde, karışıklığın başladığı günlerde, Baba İlyas'ın 'Boz' adlı atını almak üzere gönderdiği on adamından ikisinin bu at tarafından öldürüldüğünün söylenmesi üzerine, Köre Kadı'nın, Rûzbe'yi de yanına alarak iki yüz adamla Şeyh'in tekkesinin yakınına gelişi ve bir adamını göndererek, Boz atın adam öldürmesi, sonra da duvarı yararak kaçıp gitmesi ile Şeyh ve müritlerine (hayvanlar dahil) dair halk arasında anlatılan diğer kerametlerin şeriat, tarikat ve hakikatte ye-

²⁷ 2a-3b, 117a,b yapraklarının yazıcısı ikinci bir kışdır ve asıl yazıcıdan daha dikkatsiz ve bilgısız olduğu görülmektedir

²⁸ Krş *Yedinci tablo*, 4 maddedeki 1343a'nın onarımı

rının olup olmadığını soruşunun dile getirildiği (Bk. 399) bir bağlam çerçevesinde kerametler sayılırken geçmektedir. 408. beyitte işte bu kerametlerden birinden söz edilmektedir²⁹.

Hemen belirtelim ki ilk mısraın ikinci baskıdaki okunuş biçimi doğrudur.

Tereddüde yol açan ikinci mısraa gelince :

Bu beyit çerçevesinde çağrışım alanının merkezine oturan kelime *herîse* (keşkek)'dir. *Herîse*, buğday ve etle yapılan bir yemektir; dolayısı ile bu alan içindeki *buğday* ile, bu alanla keşişen, *et* kelimesinin merkezinde bulunduğu başka bir çağrışım alanı içindeki *öküz* kelimesinin metne yansımış kelimeler olarak bulunması tabiidir. Ancak *herîse* yem değil, yemektir, yani insan yiyeceğidir. Aynı çağrışım alanındaki bu zıhnî tasavvur dikkate alındığında, bu beyitteki bildirimi sağlayan cumlede yüklenen (fail) durumundaki *iki öküz*, *yir* okunmuş kelimenin (yüklem) kavramını yuklenebilir, ama iki öküzün bu kavramdan doğan ışık gerçekleştiren yöneldiği nesne *herîse* olamaz³⁰.

Aslında bütün bu zorlamalara gerek yoktur. Sayın Erünsal ve Ocak, yazmada açıkça *bir* diye yazılmış kelimeyi *yir* okumasalardı, bu açıklamaları yapmamıza gerek kalmayacak, o zaman yalnızca *katın* okudukları kelime üzerinde durarak beyti aydınlatmaya çalışacaktık.

Bu kelime yazmada كَفْيْ şeklinde, yani *kâf-ye-nun* ile yazılmıştır. Hazırlayanların *ye*'yi *te* okumaları, aslında bir onarma teşebbüsüdür; ancak, bir çok yerde görüldüğü gibi, sayfa altında gösterilmemiştir³¹. Kelimede yazım bakımından eksiklik *kaf* üzerine hareke konmamış olmasıdır. İşte yazıcının tanımadığı her kelimede bırakabildiği, tereddüdünü yansıtan bu eksiklik, meslektaşlarımızı da tereddüde sevketmiş, ama onlar yazıcıdan daha ileri gitmişler, eksikliği tamamlamaktan ibaret bir basit onarım yerine kelimenin kılığını tanınmayacak derecede değiştirmişlerdir.

Yukarıda söz konusu ettiğimiz *herîse* (keşkek) ve *et* kelimelerinden doğan girişik çağrışım alanları çerçevesinde, yazmada *kaf-ye-nun* ile yazılmış bu kelime, ancak *koyın* olarak okunabilirdi. Ama bir şartla, anlamaya çalışarak okumak şartıyla. Bu şart umursanmadığında yapılabilecek yanlış, işte bu örnekte olduğu gibi, iki öküzün on iki müd (Kutahya müdüyle 6000 kg., Diyarbakır müdüyle 4800 kg., Siverek müdüyle 2400 kg.; bu kadar da değil, bunların on katı kadar,

²⁹ Özellikle Babaî isyanı ve tarikatler konusunda araştırmalar yapan Sayın Ocak'ın, bize göre meselenin başka ve muhim bir yönüne ışık tutan bu beyti vaktiyle anlayamadığı için çalışmalarında kullanamamış olmasını kendisi açısından bir eksiklik saymak gerekiyor

³⁰ Bu bir menkabedir, "İki öküzün on iki müd değil, on katını yemesi gibi, keşkek yemesi de anlatılan menkabe yapmak için olağan ve gereklidir" denilirse, o zaman da, özel bir konuları yoksa -kı bağlam açısından yoktur- bu olağan ustuluğun neden biri okuze değil de iki okuze yüklendiği, bu kadar buğdayı ne kadar zamanda yedikleri gibi sorulara cevap aramak gerekli olur ki bu soruların metin bağlamında cevapları yoktur

³¹ Bir örnek olmak üzere bk Metin 661 anda, yazma 38b 7

yani 60.000/24.000 kg.) buğday yemesi, bunun da bir keşkek niyetine sayılması gibi olağan üstülüğün inanılmazlığını bir komikliğe dönüştürebilmektedir.

Bu duruma göre, aslında hiç bir kelimeyi değiştirmeden -çünkü yazmada yanlış yazılmış bir kelime bulunmuyor- beyit şöyle okunmalı idi:

İki öküz on iki müd buğday

On koyun bir herise ola say

Yorumlanması halinde tekke-murid(halk)-devlet ilişkisi açısından çok önemli bir gerçekliğe ışık tutan bu beytin nesir diliyle karşılığı ise şudur:

“İki öküz, on koyun ile on iki müd (=2400/6000 kg.) buğdayı bir herise (keşkek)lik say.”

528a Olalar bunca biñ çerağa sebeb

Bu mısra ilk baskıda :

Olalar bunca biñ cuzâ‘a sebeb

şeklinde okunmuştu. Bu da güven duyulan (!) bir okuyuştu, yani *cuzâ‘a* kelimesinden sonra soru işareti bulunmuyordu, yazmadaki kelime ise sayfa altına konmuştu. (Bk. 46. s.)

Aslında kelime yazmada *cirâga* okunacak biçimde yazılmıştı.(Bk. 30a.9 جِراغه) Anlaşıldığına göre, Sayın Erünsal ve Ocak kelimeye bu haliyle bir anlam verememişler, bu yüzden yazıcının yanlışlarını düzelterek onu bildikleri veya buldukları *cuzâ‘* (-a yönelme hali ekidir) kılığına sokmuşlardı.

İyi ama, *cuzâ‘* ne demektir? Açıklama konmadığından, ayrıca sözlük de bulunmadığından okuyucu olarak biz arayıp bulmak zorunda idik. Pek çok kelimeye yaptığımız gibi, bu zorluğa katlanıp epeyce sözlük karıştırdık, ancak bulamadık. Kendileri böyle bir kelimeyi gerçekten bulmuşlarsa, umarız bize de haber verme lutfunda bulunacaklardır.

İkinci baskıda, yine bir meslektaş uyarısıyla yapılmış olsa gerek, bu kelime değiştirilmiş, bu kez yazmadaki yazılışa itibar gösterilmek suretiyle, küçük bir değiştirme yapılmış, kelime *çerağa* şeklinde onarılmıştır.³²

Ancak, bize göre, bu onarma teşebbüsü de başarılı olamamıştır.

Metin bağlamı bakımından bu mısra, daha sonra isyana dönüşecek olan karışıklığın ilk günlerinde Baba İlyas'ın seksen kişiyle zaviyesini terk etmek zorunda kalması üzerine, yüz yüze olmadan (gâibâne) “İy Selçuk !” diye seslenerek, sultanı kınadığı ve meydana gelecek olaylarla bunların devlet ve sultanların şahısları açısından doğuracağı kötü sonuçları dile getirdiği bir çerçevede bulunmaktadır.(Bk. 508-529) Bu çerçeve içinde Moğolların Selçuklu topraklarını ele geçireceklerini (Bk.522 : *Gele bir fâyife bu mülki ala*) ve elde edecekleri imkânları (526:

³² Yanlış değerlendirmiyorsak, bunda da küçük bir düzeltme yanlış kalmıştır, her halde çirâga (< çerâga) olacaktır

dünyelik) Hak yolunda harcayacaklarını (526 : *Yay u kış Haq yolunda harca süre*) söyleyen Baba İlyas, bunun ardından, bu mısraın yer aldığı beytın ikinci mısraında Hak yolunda bu hizmeti yaparken onların *renc ü ta'ab* (sıkıntı, güçlük) çekeceklerini (528b : *Çekeler Haq yolunda renc ü ta'ab*) de belirtmektedir. İşte böyle bir metin bağlamı çerçevesinde, söz konusu mısra *sebeb olalar* yüklemiyle Moğolların kendi çekecekleri sıkıntı yanında Anadolu halkının da sıkıntı çekmesine yol açacakları düşüncesi dile getirilmiş olmaktadır ki, bu durumda, anlam tahlili bakımından çağrışım alanı meydana getiren, *renc* ve *ta'ab* kelimeleri olmaktadır. Demek ki tanınmayan kelimenin ne olması gerektiği arayışı, ancak böyle bir basamak noktasının belirlenmesinden sonra başlayabilir.

Bize göre bu kelime, aynı çağrışım alanı içinde bulunabilecek *ceza'* kelimesidir. Eski metinlerde daha çok eş anlamlısı *feza'* (korku, ıstırap, ümitsizlik) ile birlikte eş anlamlı bir ikilemede görülen bu kelime, “korku, tedirginlik, sızlanma” anlamlarındadır. Aslında tarihî gerçeği yansıtabilecek bundan daha uygun bir kelime de olamaz.

Yazmadaki yazılışa gelince, bu, gerek hareke, gerekse harfler bakımından, yazarın tanımadığı kelime yapabilecekleri için tipik bir örnek teşkil etmektedir. En önemlisi, ekiyle birlikte üç heceli bir kelime olarak, vezin gereği ikinci hecesinde uzun okunan ünlünün *elif'*le belirtilmesidir ki, vezinle ilgili bu tür değiştirmelerin başka örnekleri *İkinci tablo'* nun 7. maddesinde ele alınmıştır.

661b Her nefes irişür ür halkdan

Bu mısra ilk baskıda :

Her nefes irişür [?] halkdan

şeklinde, tereddüt ifadesi için konulan soru işaretli (nedense bu kez köşeli parantez içinde) olduğu halde, ikinci baskıda -bir meslektaş uyarısıyla- tereddütsüz olarak, yukarıda kaydedildiği biçimde değiştirilmiştir.

Her ikisi de, metni hem vezne göre, hem de bir bağlam çerçevesinde, yani anlayarak okumamanın çarpıcı örneklerini teşkil etmektedir.

İlk baskıdaki okuyuş, tereddüt işareti konmuş olsa da, bir başka açıdan doğru sayılmazdı; çünkü yapılan ilâveye rağmen mısra vezinsiz bırakılmıştı.

İkinci baskıda -*şur* hecesinin imaleli okunması şartıyla- vezin düzeltilmiş, bu kez de anlam yok edilmiştir. “Halktan ür irişür.” cümlesindeki *ür*'ün anlamı nedir, dolayısıyla bu cümleden ne anlaşılmalıdır? Gramerce tahlilde *ür* cümlede fail görevinde bir isimdir. Bu doğrudur, ancak hangi dilde, hangi anlamda var olan bir kelimedir? Eger “Her nefes irişür, halktan ür.” gibi anlaşılmalıysa, yani *ür* bulunduğu cümlede emir kipinde yüklem gibi değerlendirilmiş ise, o zaman bu fiilin, bilinen “üfle-, üfür-”; “seç-, ayır-” anlamlarıyla bu cümlede emir kalıbında yer alması mümkün olabilir mi?

Bu soruların cevabı ne yazık ki olumlu değildir. Demek ki, ikinci baskıda yapılan, ilk baskıdaki bozukluğu daha da bozmaktan öte bir şey olmamış, ileri bir adım yerine bir geri adım atılmıştır.

Bu mısraın onarılmasında anlam tahlili bakımından anahtar unsur, cumlede bir anlam bağı(= kayıt,link) görevinde bulunan *her nefes*'tir. Yüklem kavramına 'süreklilik' kavramını katarak cumlede anlamı kendi üstüne çeken bir odak oluşturan bu unsur (zarf), aynı zamanda yüklem yapısını da belirlemekte, onun biçimini ele vermektedir. Çünkü bu tür bağlar, cumlede anlam bakımından kılınış değerlerini açıklayıcı unsurlar oldukları gibi, -turlu kılınış değerlerini taşıyor olmak bakımından- aynı zamanda yüklem yapısını belirleyici önemli kılavuzlardır.

Örneğimiz açısından bu tahlilin sonucu, cumlede yüklem *irişü durur* olmasıdır. Buna göre yapılması gereken onarma, yazmada yazıcının unuttuğu bir *dal* harfinin eklenmesinden ibarettir.

Doğru okunmuş biçimiyle bu mısraı, ikisi bir cümle teşkil etmeleri bakımından, eşiyile bir arada bir kez daha kaydediyoruz :

Salavât ü selâm aña Hağ'dan
Her nefes irişü durur halkdan

Nesir cümlesiyle aktarımı ise şöyle olmalıdır :

"Halktan ona (Baba İlyas'a),Tanrı'nın iyilik ve esenlik vermesi dilekleri her dem ulaşır durur."; veya, aynı değerde başka bir ifade kalıbıyla: "Halk onun (Baba İlyas) için Tanrı'dan her dem iyilik ve esenlik diler durur."

669b Biridi hem berkidi yoldaşına

İlk baskıda bu mısra emin bir şekilde -çünkü soru işareti yoktu- şöyle okunmuştu :

Berkidi hem biridi yoldaşına

Sayfa altına konulan nottan, yazmada mevcut kelimeler arasında bir yer değiştirme yapıldığı anlaşılıyordu. Bu onarma diğerlerine göre daha cur'etli sayılabılırdi. Ne var ki bu yer değiştirmenin gerekçesi ile mısraın bu değiştirmeden sonra ne anlama geldiği açıklanmamıştı. Gramerce konumlarına göre *berkidi* ve *biridi* yüklemdi ve buna göre (Şeyh) yoldaşına *berkimiş* ve *birimişti*. (!)

Bunun hiç bir şey demek olmadığı yolunda uyarı aldıkları anlaşılın sayın meslektaşlar, ikinci baskıda yeni bir geri adım atarak bu değiştirmeden vaz geçmişler, bu kez de emin bir şekilde -çünkü soru işareti yine yoktur- vezin aksaklığını da hiçe sayarak, mısraı yazmadaki gibi okuyup aktarmışlardır.

Anlam tahlili yapmak bir yana, ıki denemede de *berkidi* okunan kelimenin ilk hecesinin vezin açısından açık olması gereği üzerinde durulsaydı, yalnızca bu ip ucuyla, belki de doğruya ulaşılabilirdi.

Tabii o zaman, yazıcının, kelimeyi tanımadığı için yaptığı küçük bir yanlış, bir hareke yanlışını da düzeltmek gerekecekti. Bunlar yapılabılıseydi, belki o

zaman *birikdi* diye okunmuş olacak kelimenin kılavuzluğu ile *biridi*'nin ne olduğu da anlaşılabilir ve mısra doğru bir yazımla :

Bir-idi hem birikdi yoldaşına

okunabilecekti.

Metin bağlamı açısından anlamca bir tahlil yapılabilirseydi, zaten böyle okunması dışında bir seçimlik durum olmadığı ortaya çıkacaktı.

Metnin, bu mısraın içinde bulunduğu bu bölümü (656-676) isyan hadisesi-nin anlatıldığı geniş bölümün (313-676) sonunda yer alan Baba İlyas'ın akıbeti ile ilgili bir parçadır³³. Burada anlatıldığına göre, Baba İlyas, karışıklığın başlaması üzerine, bulunduğu Çat'tan ayrılarak Amasya'ya gelip Haraşna kalesine sığınır, daha sonra da hükümet kuvvetlerince burada zindana konulur. (Bk. 574.: *Kal'ada dutsağ oldı ol Bozlum*) İşte, isyan olayının gelişmesi ile katılanların akıbeti hakkında geniş bilgiler verilen 313-655. beyitlerden sonra, ana bölümün sonunda yer alan 21 beyitlik bu parçada, isyanın başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Şeyh'in akıbetinin ne olduğu anlatılmaktadır.

Elvan Çelebi'nin nakline göre, "*Hızır İlyās* adlı, Boz atlı şeyhe, zindanda bulunduğu sırada, kendi yolu içinde reis olan bir papaz mürid olmuştu. Kurtuluş şansı kalmadığını anlayan Baba İlyas kendisi için vadenin dolduğunu, artık *varmak*(=ortadan kaybolup yok olmak) -665- deminin geldiğini, ancak yol için bir kimsenin ölmesi gerektiğini (664) bu papaza söyler. Bunun üzerine papaz, bunu kendisine Tanrı'nın bir bağıışı (*şey' li'llâh* -666-) sayarak canını kurban eder. İşte bu sırada, daha önce iki kişiyi öldürüp duvarı yarararak kaybolan Boz çıkagelir, yeşil sancaklı Ulu (Şeyh *İlyās*) Boz'a binerek (668) eşine (*Hızır'a*) varır (=kavuşur).-669a-

İşte bu bağlam çerçevesinde, iki ayrı kişi adı ile yavaş yavaş öbeği yapısında tek kişi adı olarak Şeyh *İlyās* için kullanılmış olan *Hızır İlyās* (660b · *Hızır İlyās adlu Boz atlu*), bu yapının çağrışımıyla teşekkül eden bir alanın merkezinde bulunmaktadır ki, bu alana 669 beyitteki *iş* (=eş) ve *yoldaş* katılmakta, *bir* ve *birikmek* kelimeleri de bu alan içinde anlam kazanmaktadır³⁴.

Metnin bu kısmının bağlamı ve bu bağlam içinde bulunan bu çağrışım alanı çerçevesinde, doğru okunmuş kelimelerin kılavuzluğu ile, ilkin, *Hızır*'in, *İlyās*'in *eşi* ve *yoldaşı* olduğu anlaşılmaktadır. Böylece, Boz'a binip gözden kaybolan Şeyh *İlyās*, eşine (*Hızır'a*) varmakla -*Hızır İlyās* birleşimiyle çağrıştırıldığı üzere- onunla birikmiş (=birleşmiş) ve *bir* (aynı) kimliği kazanmış olmaktadır.

³³ Sayın Erünsal ve Ocak *İnceleme* bölümünde, Baba İlyas'ın goğe çekilmek suretiyle bir daha görünmemek üzere kaybolduğunu (Bk XLIX s) yazmışlarsa da, metne göre bu goğe çekilmek zindandaki bir kıssis(papaz)ın canını feda etmesi ile gerçekleşmiştir ki, bunun yorumu her halde kendi başına ayrı bir bahis olmalıdır

³⁴ Baba İlyas, *Hızır*, eş (< iş) inancı ile ilgili olarak, ayrıca bk
826b Yine ol *Boz Buaklu* din güneşi
'Âlem âsâyişi vu *Hızır işi*

Şu tahlile göre, bu mısradaki anlaşılammış kelimeleri bir başka türlü anlamak, yanlış yazılmış olanları onarmakta farklı bir teklif ileri sürmek mümkünse, bunu Sayın Erünsal ve Ocak'ın böyle bir tahlil ile yapmasını beklediğimizi belirtiyor ve bu bölümü de böylece noktalamış oluyoruz.

Bu tablonun değerlendirilmesini okuyanlara bırakmakla birlikte, bir noktayı bir kez daha vurgulamadan geçemeyeceğiz :

Açıkça anlaşılmmış olmaktadır ki, Sayın Erünsal ve Ocak, ilk baskı ile ikinci baskı arasında geçen 10 yıllık süre içinde, yayımladıkları metni, gerçekten, bir kez olsun okumamışlar, metin okuma konusundaki *maharet*lerine duydukları güvenle, bu konuda kendilerini geliştirecek hiç bir çaba göstermemişlerdir. Bu maddede ele alıp değerlendirdiğimiz, ikinci baskıda değiştirilmiş olan 5 mısraı onarma teşebbüsü ise, adlarını anmadıkları meslektaşlarının uyarıları üzerine girişilmiş, başkalarının *maharetini* aktarmaktan ibaret, kendi katkıları olmayan pek basit ve değersiz bir iş olarak kalmıştır.

Bu aynı zamanda şu demektir :

Bundan böyle bu metin hakkında kendilerinin söyleyebileceği bir şey kalmamıştır. İkinci yazıda ortaya dökeceğimiz yanlışlarla tamamen çökecek olan bu metnin enkazı kendilerine ait olmakla birlikte, onarılmış yapısının artık kendilerine ait olamayacağını, yani yeniden yayımının kendileri için artık bir hak olmaktan çıkacağını sanırım herkes gibi kendileri de kabul edeceklerdir.

Dokuzuncu tablo

Metnin düzenlenmesi

Tarihî metinler üzerindeki çalışma konularından biri, metnin iç düzenini ve bağlamını gözeterek onu üst ve alt bölümlere ayırmak, birbirleriyle ilişkilerine göre gerektiğinde bunları numaralamak, gerektiğinde sayfa başları yaparak ana bölümlerin hem birbirlerine göre farkını, hem de alt bölümleriyle birlikte kendi bütünlüğünü göstermek, kısacası onu, muhtevası kolayca kavranabilir, konuları tanıyıp izlenebilir bir kılıkla okuyucu ve araştırmacıya sunmaktır. Bu, muhtelif parçaların ahenkli bir birleşimi ile kendi başına bir yapı teşkil eden metnin, bu yapıyı kuran ve yine kendi içindeki birleşimlerle daha küçük bütünlerden ibaret bulunan parçalar halinde tanıtılması demektir. Böylece, yazarın konuyla ilgili olarak aktardığı bilgiler, ileri sürdüğü düşünceler, yaptığı yorumlar, dile getirdiği duygular, bu arada vermek istediği mesajlar rahat bir biçimde izlenebilme imkânına kavuşturulmuş olur.

Sayın Erünsal ve Ocak, metin bilimi ile alâkalı bu konudan da habersiz ve böyle bir anlayış, tutum ve kaygıdan uzak olarak, ilk baskıda, yalnızca yazmada bulunan başlıklara uymuşlar, bu başlıkların metinle uyuşmayan yanlışlarının farkına varmak bir yana, yer yer başında buldukları bölümlerle ilgisiz olduklarını dahi görememişler, asıl konması gereken yerlerde başlık bulunmamasını da göz

ardı ederek, metni, kılığı belirsiz bir bilmece yumağı halinde takdim etmişlerdi. Yazmadaki Farsça başlıkların Elvan Çelebi tarafından konulmuş olduğunu sanmanın kendilerini ne büyük yanlışlara sürüklediğini, bunun *Menâkıbu'l-Kudsiyye* gibi çok önemli bir eser için ne büyük talihsizlik olduğunu ilerideki yazılarda bir bir göstereceğiz.

Şu hususu belirtelim ki, ister nazım, ister nesir, isterse nazım-nesir karışık olsun, eski metinlerde yazar ve yazıcılar 'Kaside, Gazel, Mesnevi, Rübai vb.' gibi nazım türlerinin adlarını, 'Bâb, Fasl, Bahr vb.' gibi bölümlenme araçlarını, 'Beyân-i ..., Der vaşf-i... vb.' gibi doğrudan konuyu özetleyen söz kalıplarını, 'Nazm, Nesr' gibi, yazı türleri ayırıcılarını kullanmışlardır. *Menâkıbu'l-Kudsiyye* 'nın eldeki yazma metninde de yer yer bu kelimeler kullanılmıştır : s. 9, 10, 12, 19, 20, 23, 26, 27, 88, 110, 115, 117, 131, 132 : *Fasl* ; s. 136 : *Gazel der münâcât*; s.104, 106,108 : *Mubeşşere* ; s. 122-130 : *Fazilet-i ...*

Ne var ki bu nushanın yazıcısının bunları kullanırken bir yandan son derecede dikkatsiz davrandığı, metni bir bütün olarak kavrayıp anlama hususunda da tam anlamıyla keyfî bir tutum sergilemiş olduğu görülüyordu. Aslında mesnevî türünde yazılmış olan eserde, her şeyden önce kafiye düzeni farklı olan gazel, kasîde, kıt'a gibi değişik türde parçaların mesnevî metninden ayrılmasını sağlayacak başlıklar konulmuş olmalı idi. Bir iki yere konanlar ise metni daha da karışık duruma getirmekten başka bir işe yaramıyordu. Meselâ 136. sayfadaki "Gazel dermünâcât" (Bk. 90b.11) başlığı, altındaki 15 beytin (1574-1588) kafiye düzeni mesneviden farklı olduğu için bu parçanın başına konulmuş, ama bu parçayı takiben yine mesneviden farklı bir kafiye düzeniyle kaleme alınmış olan ikinci parça (1589-1604) başlıksız bırakılarak ilk parçanın devamı gibi yazılmıştı. Öte yandan yine mesneviden farklı bir düzende kafiyelenmiş olan 23 beyitlik bir parçadan (1012-1034) önceki bir beyitte *gazel* (1010a : *Bu gazel ol ulu şîfâtında*) kelimesi, 42 beyitlik bir parçadan (1739-1780) önceki beyitte *kaşîde* (1738 : *Pîş-rev bir kaşîde-i envâr/ Nazma geldi çü turre-i dildâr*) kelimesi ile bu değişiklik belirtildiği halde, bu parçalara *Gazel* ve *Kaside* başlıkları konmamış, nazım türü farklı bu manzumeler mesnevi içinde bırakılmıştı. Aynı şekilde, 7. sayfadaki Farsça başlık, aslında eserin başında yer alan, ancak düşen yapraklar yüzünden eldeki yazmada bulunmayan *Na'f*'in başlığı olduğu halde, Sultan Alâeddîn Keykubâd ile Dede Garkın'ın buluşup görüşmesinin anlatıldığı sonraki bölümün başlığıymış gibi kalmıştı. Bu karışıklık ve düzensizlik, özellikle Baba İlyas, Şeyh Muhlis ve Aşık Paşa'nın halifelerinden soz edilen, kafiye düzeninin sık sık değiştiği bölümde metni tam bir belirsizliğe bürümekte idi.

Sayın Erünsal ve Ocak bu karışıklık ve belirsizliği gidermek yolunda nüshanın yazıcısı kadar olsun dikkat ve gayret göstermemişler, metni, tamamı mesnevi türünde kaleme alınmışçasına tanınmaz bir kılık içinde bırakmışlardı.

Bir yerde yuvarlak parantez içine koyarak- yaptıkları ilâveyi ise (Bk. s.154 فصل) iki bakımdan büyük bir hayretle karşıladığımızı belirtmeden geçemeyece-

ğiz. Hayretle karşıladığımız ilk husus şu idi : Eğer başlıksız bölüm ve parçalara başlık konması gerekiyor idiyse, bu bir çok yerde yapılmayıp neden sadece burada yapılmıştı; yazıcının koyduğu başlıkla zaten üstteki beyitlerden ayrılmış olan bu parçaya ayrıca *fasl* kelimesini ekleme ihtiyacı nereden kaynaklanmıştı. İkinci husus ise, yukarıda belirtildiği gibi, metinde bir çok kez başlık olarak kullanılmış olan bu kelimenin başka yerlerde yapıldığı gibi niye başlık yazısının üstüne değil de (Meselâ bk. s. 9,10, 20 vb.) yanına konulduğu idi.

Bu arada, bir başka şaşırtıcı tutumun da, *fasl* kelimesinin bazen eski alfabe ile, bazen de çeviri yazı ile yazılması olduğunu kaydedelim. (Bk. s. 12, 19 : *Fasl*; 88, 117 : فصل)

Bu, gerçekten hayret verici, anlaşılmaz, alabildiğince ciddiyet dışı tutum ikinci baskıda aynen tekrarlanmış, en küçük bir düzeltme, iyileştirme yapılmaksızın metin bilmeceler yumağı halinde yeniden ortalığa surulmuştur.

Bu tablo için söylenebilecek tek kelime, eser adına diğer tablolar için de söylenebilecek olan kelimedir : *YAZIK* !

II

İnceleme kısmı

Birinci tablo

Metne göndermeler

Kitabın iki bölümlük *İnceleme* kısmında, *Menâkıbu'l-Kudsiyye* 'de sözü edilen tarihî olaylar ve adı geçen kişilerle ilgili değerlendirmeler sırasında sayfa altlarına konulan göndermelerin bir çoğu ilk baskıda yanlıştı.

Birinci bölümde eldeki eserin Elvan Çelebi'ye ait bulunup bulunmadığı meselesi tartışılırken ileri sürülen delillerden biri, yazarın bir kaç yerde adını Elvân olarak kullanmış olması idi. Bu delillerin sıralandığı XXXII. sayfada bulunan 48. notla gönderme yapılan beyitler arasında yer verilen 382. beyit yanlıştı, burada Elvân adı geçmemekte idi.

Bu yanlış da ikinci baskıda düzeltilmeyen yanlışlar arasında *hâlâ* kalanlardandı. (Bk. s. XXXII)

İkinci bölüm'deki göndermelerin ise, hemen hemen hepsi yanlıştı. Bunlar aşağıda sayfa sırasına göre verilecektir :

1. XLI. sayfada Dede Garkın'ın adı ile ilgili açıklamalar yapılırken, eserde Garkın adıyla ilgili ima bulunduğu belirtilerek 2 numaralı notla gönderme yapılan beyitler 106-120 olarak gösterilmişti. Halbuki bu ima metinde 121-125. beyitlerde dile getirilmekte idi.

Bu yanlış ikinci baskıda da gözden kaçmış, *yine* düzeltilmemiştir. (Bk. s. XL)

2 L. sayfada, Babaî ayaklanmasının Elvan Çelebi'nin hikâyesine göre özetlendiği paragrafta, Köre Kadı'nın ayaklanmanın çıkmasındaki rolü ile sultanı kışkırtma yolundaki girişimlerinden söz edilirken 33. notla yanlış olarak 295-501 beyitlere gönderme yapılmıştı. Doğrusu 362-486. beyitler idi.

Bu yanlış da ikinci baskıda *yine* gözden kaçmış, *yine* düzeltilmemiştir. (Bk. s. XLVIII)

3. LI. sayfada isyanın geniş hikâyesi için 35. notla gönderme yapılan beyitler 502-676 idi ve yanlıştı. Bu yanlış ikinci baskıda doğrusu olan 537-630 olarak düzeltilmeliydi. Bu da *yine* gözden kaçmış, düzeltme yapılmamıştır. (Bk. s. XLIX)

4. LVI. sayfada eserin kısa bir bölümünün Baba İlyas'ın ilk dört³⁵ oğluna ayrılmış olduğu ifade edilerek 51. notla 677-750. beyitlere yapılan gönderme de yanlıştı, doğrusu 677-740 olacaktı.

İkinci baskıda bu yanlış, bir uyarı alınmış olmalı ki 714-740 olarak değiştirilmiş, ama ne yazık ki bu kez de *yine* dikkatsizlik eseri *yenü* bir yanlış yapılmıştır. (Bk. s. LII)

5. *Yine* aynı sayfada Elvan Çelebi'nin amcaları için bir takım övücü sıfatlar kullandığı kaydedildikten sonra, taşıdıkları unvanları da verdiği belirtilerek bu unvanlar için 54. notla metne gönderme yapılmış ve 714-740. beyitler verilmişti. Bu tamamen yanlıştı, çünkü övücü sıfatlar gibi, sayılan unvanlar da aslında metinde bulunmuyordu. Burada, olsa olsa, bu unvanların geçtiği Farsça başlıklara, yer aldıkları kitap sayfaları ile gönderme yapılabilirdi. (Bk. .63, 65, 66. sayfalar-daki Farsça başlıklar gibi) Farsça başlıkların Elvan Çelebi tarafından yazılmış olması mümkün olamayacağından, *Inceleme* kısmında bu başlıklara dayanılarak yazılan her şey ve yapılan bütün yorumlar yanlıştı.

Bunların -bir uyarı alınmadığından olsa gerek- ikinci baskıda da tekrarlanması³⁶ bir yana, bu yanlış da ikinci baskıda *yine* kalmıştır. (Bk. s. LIII)

6. LVII. sayfada Omer Paşa'nın on gün ipte asılı kaldığı halde ölmemesi ile alâkalı 55. notla 677-698. beyitlere yapılan gönderme yanlıştı; çünkü her şeyden önce 677-683. beyitler, eserin Baba İlyas'ın oğullarına ayrılmış bir bölümünün mahiyetini aydınlatıcı giriş beyitleri idi, diğer beyitler arasında ise bu olaya sadece 687-689. beyitlerde temas edilmekte idi.

³⁵ Aslında *Menâkıbnâme* 'ye göre Baba İlyas'ın sadece dört erkek çocuğu vardır Beşincisi olmadığından ikinci baskıda da yer alan bu ifade de tabii ki yanlıştır. Bu muhim yanlış diğerleriyle birlikte başka bir yazıda ele alınacak, delilleri gösterilecektir

³⁶ Bunlar da diğer yazılarımızda bir bir ele alınıp gösterilecektir

Bu yanlışın da ikinci baskıda farkına varılmamış, bu da *yine* düzeltilmeyenler arasında kalmıştır. (Bk. s.LIII)

7. Yine aynı sayfada Ömer Paşa'nın Abd-i Mu'min vilâyetine sığınarak orada yerleşmesi ile ilgili 56. notla 688-713. beyitlere yapılan gönderme yanlıştı, bu beyitlerin 694-697 olması gerekiyordu; çünkü müteakip beyitler Ömer Paşa ile değil, onun müridi olduğu anlaşılan Yûsuf 'la ilgilidir.

Bu da ikinci baskıda düzeltilmeyip *yine* yanlış bırakılanlar arasındadır. (Bk. s.LIII)

8. Yine aynı sayfada "Elvan Çelebi, aynı şekilde diğer amcalarının âkıbetlerine dair açık seçik ifadeler kullanmaz." denilerek 57. notla metnin 677-750. beyitlerine yapılan gönderme de yanlıştı. Diğer amcalarla kastettikleri, Yahya Paşa, Mahmud Paşa ve - hazırlayanların gerçekten yaratıcı *maharetleriyle* varlığını duyurdukları Halıs Paşa -Yukarıda da değinildiği gibi Baba İlyas'ın bu adı taşıyan bir oğlu yoktur.- olması lâzım geldiğine göre, doğrusu, eserde bu şahıslardan söz edilen 714-750. beyitlerin zikredilmesi idi.

Bu yanlış da ikinci baskıda *yine* düzeltilmeyen yanlışlar arasında yer almaktadır. (Bk. s.LIII)

9. LVIII. sayfada Elvan Çelebi'nin Muhlis Paşa'yı doğumundan ölümüne kadar menkabevî bir tarzda anlattığı belirtilen beyitlere 61. notla yapılan gönderme de yanlıştı. Kaydedildiği gibi bu beyitler 751-1139 değil, 741-1139 olacaktır; çünkü biraz önce de temas ettiğimiz gibi Baba İlyas'ın Halıs adlı beşinci bir oğlu olmadığından 741-750 beyitler de Muhlis Paşa ile alakalı idi.

İkinci baskıda tabii bu da *yine* yanlış olarak yerini korumuştur.(Bk. s. LIV).

10. LXVI. sayfada, Aşık Paşa'nın, babasının ölümünü müteakip bir süre Arapkir'de kaldıktan sonra Kırşehir'e getirilip şeyhlik makamına geçirilmesi ile ilgili olarak 88. notta verilen 1364-1375. beyit numaraları yanlıştı, doğrusu 1140-1175 idi.

İkinci baskıda bu da diğerleri gibi *yine* gözden kaçmış, *hâlâ* farkına varılmayan yanlışlar arasında kalmıştır.

11 Başka bir yanlış, LXXII. sayfada Elvan Çelebi'nin Şeyh Osman'ı andığı unvanlar için 110 notla 1783. beyte gönderme yapılmasıydı. Burada zikredilen unvanlardan her ikisi de anılan bu beyitte yer almadığı gibi, *Emîrû's-şüyyûh* unvanı, metinde 1181. beyitte *Emîr-i şüyyûh* biçiminde Aşık Paşa için kullanılmış bir unvandı. *Seyyidu'l-hulefâ* unvanı ise, başka hiç bir beyitte yer almamakta, 1139. beyitten sonraki Farsça başlıkta bulunmakta idi.

Bu yanlış da *yine* gözden kaçıp ikinci baskıda boy gösteren yanlışlardandır (Bk. s.LXV).

12. Nihayet, LXXVI. sayfada, Elvan Çelebi'nin Ebubekir ve Seyfu'd-Din Habip (Bu da başka bir yanlış değerlendirilmez; çünkü beyitte 'habib', isim veya

unvan olarak değil, 'fakih' gibi sıradan bir sıfat olarak kullanılmıştır) diye iki halifeyi zıkkrettiğini kaydeden Sayın Erünsal ve Ocak, burada 126 numaralı notla 1948-1948. (1 -aynen böyle) beyte gönderme yapmışlardı. Burada iki dızgi ve düzeltme yanlış olmalıydı, doğrusu ise metinde bu halifelere söz edilen 1930-1959. beyitlerin kaydedilmesi idi.

İlk baskıda *dikkatsizlik eseri olarak gözden kaçan* bu yanlış da, yukarıda sıralanan diğerleri gibi, *her türlü dikkat ve çabaya rağmen* bu baskıda da *hâlâ ve yine* yer alma talihsizliğine uğramıştır. (Bk. s. LXVIII)

Yukarıda sıralanan yanlışların bütünüyle gerçekten dikkatsizlik eseri gözden kaçmış yanlışlar olarak kabul edilmeleri her halde mümkün değildir; görüldüğü gibi, aslında büyük bir kısmı, metnin yeterince anlaşılmasından okunup değerlendirilmesi ile alakalıdır. Böyle olmakla birlikte, bunları ileride ele alınacak asıl ve mühim yanlışlardan ayrı tutarak yine de gözden kaçan yanlışlar arasına koymamızın sebebi, bir kez daha soyleyelim ki, özellikle ikinci baskının aslında birinciden pek de farklı olmadığını, ilk baskıda kitabı teşkil eden *Inceleme* ve *Metin* kısımlarının ikinci baskı yapıncaya kadar geçen on yıllık süre içinde yeniden okunup yanlışlarının düzeltilmesi ve eksiklerinin giderilmesi kaygısının hiç bir zaman duyulmadığını, *maharetin* aslında 'önceleri, yani acemilikte yapılması olağan yanlış ve kusurları sürekli çalışmayla daha az yapar duruma gelme' demek olduğunun idraki içinde meslektaşlarımızın kendilerini geliştirici bir çalışma yapmadıklarını gözler önüne sermek, bu vesileyle de, tarihî metin neşrinin hem ne derece zor, hem de ne derece ciddiyet, dikkat, itina, bilgi, birikim, sabır ve hattâ yetenek isteyen bir iş olduğunu vurgulamaktır.

İkinci tablo

İkinci baskıya yapılan ilâveler

Bu baskı için yazdıkları *Önsöz*'de sayın Erünsal ve Ocak ilk baskıdan bu güne kadar geçen zaman içerisinde eserin bir çok ilmî araştırmada kullanıldığına, hakkında bir kaç yazı çıktığına temas ettikten sonra: "Bu arada yayımcılar olarak bizde de eserin mâhiyet ve önemine dair bilgi ve değerlendirmeler, daha bir berraklığa ve açıklığa kavuştu. İlk yayımı sırasında farkına varamadığımız bazı meseleler, önemine yeterince vâkıf olamadığımız bir takım konular daha iyi görülebilir hale geldi, ki *Vefâiyye* tarikatı konusu bunlardan biridir." diyerek aslında ikinci baskıya yapılmış söz konusu ilâvelerin mahiyetini belirtmektedirler. Nitekim, XXVI-XXVII. sayfalardaki *Elvan Çelebi ve Vefâîlik* başlıklı alt bölüm, XXXVI. sayfanın başındaki Claude Cahen'in menâkıbnâme olduğu gerekçesiyle eserin ciddiye alınamayacağı konusundaki ısrarının tenkit edildiği ilk paragraf, XXXIX. sayfayı kaplayan *Menâkıbnâmenin Tarihî Örgüsü* başlığı altında yer alan satırlar, XLIV. sayfadaki Seyyid Ahmed-i Kebîr-i Rifâî hakkındaki yeni bir çalışmadan söz eden 8 satırlık paragraf, yine Vefâîlikle ilgili bilgiler verilen XLVI. sayfadaki

2. paragrafla XLVII sayfadaki ilk paragraf, nihayet XLVIII. sayfada bir kısmı ilk paragraf içine yerleştirilmiş olarak (6. satırın sonu) alt paragrafta 4. satırın sonlarına kadar devam eden, Babaîler isyanının tarihi ile ilgili eserde mevcut beyitlere dayandırılan cümleler gözden geçirildiğinde yapılan ilâvelerin ne olduğu anlaşılabilir.

Kaydedilen başlıklardan dahi anlaşılabilceği gibi, sonuncusu hariç, bu ilâvelerin hiç biri doğrudan *Menâkıbnâme* 'nın metnine dayanan anlayış ve yorumlarla ilgili değildir.

Son ilâveye gelince, bu, bizim özellikle sonraki yazılarımızda yapacağımız tenkitlerin başlıca dayanağı olan “metni anlamadan okuma” konusu ile ilgili çarpıcı bir örnektir. Sayın Ocak bu sayfadaki notta, ortak hazırlanmış olarak sunulan kitabın *İnceleme* kısmının kendisi tarafından yazıldığı intibahını uyandıran bir ifadeyle, vaktiyle doktora tezinin hazırlarken bir dikkatsizlik eseri olarak *Menâkıbnâme* metnindeki bu beyitlerin gözünden kaçtığını, bu sebeple tezin metninde Elvan Çelebi'nin bu tarih konusunda hiç bir şey söylemediğini yazdığını belirtmektedir. Aynı husus nedense daha sonra da dikkatsizlik eseri olarak gözden kaçmış, *Menâkıbu'l-Kudsiyye* 'nın ilk baskısında da bu tarih konusuna hiç temas edilmemiştir. (Bk. s.L). Bunun da bir gözden kaçma, bir zuhul³⁷ (= dikkatsizlik yuzunden yanılma) değil, metni anlayarak okumamak/anlayamamaktan kaynaklanan eksiklik olduğu, ikinci yazımızda, çok sayıdaki başka eksik ve yanlışla birlikte gözler onune serilecektir.

³⁷ Sayın Ocak, bu zuhulunun Umit Tokatlı tarafından düzeltilmiş de kaydetmekte, ama nedense araştırmacı olarak adını andığı Tokatlı'nın aslında *Menâkıbu'l-Kudsiyye* 'yı kendilerinin acele ile neşre çalıştıkları sırada doktora tezi olarak hazırladığından söz etmemektedir. Aslında bu hususun daha ilk baskıda belirtilmesi gerekli değil miydi?